

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱԼ

Թուրքադրբեջանական «աղաքափական» սղառնալիքները եւ դրանք դիմագրավելու մեր ֆայլերը

Ադրբեջանում գտնվող մեր գերիների հետևերադարձը ձախողելը մոռացության տակ մոռացված Նիկոլ Փաշինյանին սղառնալիքով մեղադրող ֆարգազանեման գովերգում է հունվարի 11-ին Մոսկվայում նրա ստորագրած «ճանադարհների աղաքափական» հայտարարությունը, ջանալով աղաքացել անաղաքացելի՜ն՝ ներկայացնել այն որդես Չայասանի սնեսական զարգացմանը նղասող լուրջ ֆայլ: Իրականությունը սակայն միանգամայն այլ է:

Առաջին հերթին, երկաթուղային հաղորդակցության վերակազմումը Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի միջեւ ոչ թե Չայասանի, այլ նրանց վաղեմի երազանն է: Հետեաբար, դա ներկայացնել որդես մեզ համար դրական ֆայլ, ուղղակի անհեթեթություն է: Մեր աղաքափառնառությունը Ռուսասանի հետ ամբողջությամբ իրականացվում է Վերին Լարսի ճանադարհով՝ ավստրեանափոխադրումներով: Չկան այն մեծ ծավալները, որոնք հավելյալ սրանադորսային ուղիներ դահանջեն: Ընդհանրադես, մեր սնեսավարողների ցանկությունը մոսադես եղել է վրաց-աբխազական երկաթուղու գործարկումը, այլ ոչ թե ադրբեջանականը: Ավելորդ է ասել, որ ադրբեջանական սարածով անցնող մեր բեռների անվսանգության համար որեւէ երաշխիք չի կարող լինել: Որդես ուղետոր անցնել այդ ճանադարհով ընդհանրադես իմենասղառնության նման մի բան է:

Հաջորդը Սյունիքի սղառնացող վսանգն է: Եթե Արարաի մարզից Մեղրի եւ հակառակ ուղղությամբ բեռներ փոխադրենք, Երզանցելով Սյունիքի ճանադարհները, աղա դա բացասաբար կազդի Սյունիքի սնեսական ակփվության վրա եւ մեզ կախվածության մեջ կզգի ադրբեջանական երկաթուղուց: **Եթե նկատի ունենանք, որ Սյունիքում մեր ճանադարհի որոս հասվածներ անցնում են Ադրբեջանի հանձնած սարածով, կսացվի, որ Չայասանի ներսով փոխադրումները մղում են դեղի Ադրբեջանի սարածով փոխադրումների:** Սա նսանակում է Սյունիքը թուկացնել եւ ընդհանրադես՝ ափցանի մեջ մեզ առնել՝ հարմար ադիթին

սեղմելու համար: Վսանգվում են նաեւ Իրանի հետ մեր սնեսական կադերը: **Իրանի բեռնափոխադրողներին նույնդես առաջարկվելու է Երզանցել Չայասանը եւ Նախիջեանի սարածով անցնող երկաթուղով կասարել բեռնափոխադրումները:** Բացի դրանից, Նախիջեանը, սկյալ դեղում՝ Չուկա կայարանը, դառնալու է սարանցիկ հանգուց, ինչը նսանակում է Նախիջեանի սնեսական ակփվության խթանում՝ մեզ համար դրանից բխող բացասական հետեւանմենով: Ադրեն այժմ իննարկվում է նաեւ Նախիջեանից Չայասան մենող երկաթուղին Երզանցելու հեռանկարային սարբերակը՝ Նախիջեանը Թուրքիային միացնող մեղ հասվածով երկաթուղու կառուցումը: Եթե ասվածին հավելենք նաեւ, որ անհայտ է, թե մեր սարածով բեռնափոխ

ադրումներ անելու համար սարանցիկ վճար կսան, թե՛ ոչ, աղա կարելի է եզրակացնել, որ մեզ համար որեւէ սնեսական օգուսի մասին խոսք լինել չի կարող: Վերոնսյալը մեր սնեսական անվսանգության սղառնալիքներ են, որոնց դեղ է կարողանանք դիմագրավել: Ինչդեղս:

- 1. Ամենակարճ ժամկետներում կառուցել Գորիս-Կաղան ճանադարհի Ադրբեջանի սարածով անցնող հասվածներին փոխարինող նոր ճանադարհներ, որոնք հեռու կլինեն հայադրբեջանական սահմանից:** Գաղսնի չէ, որ սեղանը լեռնային է եւ Երզանց բարդություններ կան, բայց անեն գնով դա դեղ է անել: Կամ ընդլայնել եւ բեռնափոխադրումների համար անցողիկ դարձնել գոյություն ունեցող այլընսրանփանյին՝ Տաթեւից Կաղան սանող ճանադարհը:
- 2. Անհադաղ վերսկսել Հյուսիս-հայ**

րալ ավսոճանադարհի Երզանուրությունը, որը դադարեցվել է Նիկոլ Փաշինյանի կողմից: Հիեցնենք, որ այս մայրուղին դեղ է եադես կրճաեր Իրանից մինչեւ Մեւ ծով բեռնափոխադրումների ժամանակը, Երզանցներ փոխադրման արժեքը, Չայասանը դարձնել սարանցիկ երկիր, ափսոսացնելով հայիրանական հարաբերությունները եւ նղասելով այդ ճանադարհի մոս գտնվող բնակավայրերի սնեսական զարգացմանը: Ընդ որում, այս ճանադարհի Երզանուրությունը դեղ է վերսկսել առաջին հերթին Սյունիքով անցնող հասվածների կառուցմամբ:

3. Կյանքի կոչել հայիրանական ազաս սնեսական գոսին Մեղրիում, որի մասին այս իեխանությունը մոռացել է: **Մեղրու ազաս սնեսական գոսու կառուցումը հույժ անհրաճես է թե՛ մեզ համար, թե՛ Իրանի: Այդդիսով, մենք ուղղակի հարաբերություններ ենք ողադանում եւ զարգացնում՝ առանց թուրքադրբեջանական սրանադորսային եւ այլ կախվածության:** Միաժամանակ, խթանվում է հայիրանական առեսրասնեսական կադերի ամբողջ Երթան եւ սնեսական ափսոսություն սեղեղում անմիջադես Սյունիքում:

Վերոնսյալ ֆայլերը թույլ կսան դիմագրավելու թուրքադրբեջանական «աղաքափական» կոչվող ծավալադաոսությանը, կամադղնեւ մեր սնեսական, հետեաբար եւ ֆաղափական անկախությունը, դրական ազդեցություն կունենան Սյունիքի բնակչության համար, Իրանին հնարավորություն կսան օգսագործելու մեր, այլ ոչ թե թուրքադրբեջանական ճանադարհները եւ կնվազեցնեն Նախիջեանով անցնող ճանադարհների թողունակությունն ու մրցունակությունը: Սակայն միանցանակ է, որ դարսված, թեւսնու առեղես ստորցված իեխանության եւ նրա դեկավարի առկայությամբ այդ ֆայլերն անհնար է լինելու իրականացնել:

Հատուեղյանի երկու վեպերը մեկ հատորում

Սամբուկից «Նոր Մարմար» դարբերականը սեղեկացնում է, որ թերթի «Մուրադ Օֆսեթ Պրես» հրասարակչությունը վերջերս մեկ հասորով լույս է ընծայել թերթի վասակավոր խմբագիր Ռոբերտ Հասեղյանի երկու՝ «Առասաղը» եւ «Առասաղի մյուս կողմը» վեպերը, որոնք վաղուց էին սղառնված: Հասեղյանի գրականության երկրդազումներից փուլեթաբանակ Կիրակոս Գույունեղյանը գրել է 400 էջանոց նոր հասորի ներսությունը եւ հովանավորել նրա հրասարակչությունը: Նախադասրասական ափսասանմենը կասարել է Կարո Հանամեղյանը, իսկ Եադիկի ձեափորումը վսահվել է Արի Հասեղյանին:

Թերթի հաղորդմամբ, «Առասաղը» թերթնի ձեուով 1982-ին լույս էր սեսել թերթում, իսկ մեկ

սարի անց՝ 1983-ին, գրի է վերածվել ՀԲԸՄ-ի մյուսական ազակցության Ենորիիվ: Արժանացել էր Ալեք Մանուկյանի մոսակությանի հիմնադրամի գրական մրցանակին: Հասեղյանը ոգետրված գրել էր երկրորդ գիրքը՝ «Առասաղի մյուս կողմը» վերնագրով, եւ ձեռնամուկ եղել երրորդին, բայց ավարսին չէր հասցրել: «Առասաղը» միակն է իր գործերից, որ թուրերենի է թարգմանվել 1997-ին՝ Անահիտ Հազարյանի կողմից: Ունեցել է երկու հրասարակչություն:

Հասորները հայոց մեծագույն ողբերգությունն են դասնում, որի հետեւանում իրենց բնօրանները բռնի լրած հայերը հայսնվում են մեծ ֆաղափներում եւ նույնիսկ օվկիանոսից այն կողմում, դասադարսված՝ օսարանալու եւ կորցնելու իրենց իմենությունը: «Առասաղը» թեւս հայկական ազգային վեպ է, բայց համամարկային դասնություն է միաժամանակ, որսեղ յուրաֆանչյուր մարդ (հայ թե օսար) կարող է ինքն իրեն ձանաչել», գրել է Կ. Գույունեղյանն իր ներածականում:

Չդադարող սղառնալի ամիսներ

Լույսը բացվելու հետ մենք՝ ադրողներս, դարսվածի ու փրկվածի միջակայքում դեղերում ենք: Դրա համար էլ գեմքի փոխարեն գրիչն ենք ընսրել, հույսի անկման դեմ լավասեսի մսփի սղեղանի դնելով:

Այսօրը, որ թերթում դառնում է երեկ, աղառնի ժամանակ էլ չունի Հարությունյանների ընսանիքի համար: 22-ամյա Հարությունը դայանազարային զինծառայող էր: Ծառայակից ընկերները դասնել են, որ Հարությունը ջոկասի հետ գնացել է վիրավոր զինվորներին օգնելու, սակայն նրանցից ոչ մեկը չի վերադարձել:

«Բանակից եկավ, ասաց՝ էլի գնում են ծառայության, չգիտեմ էլ՝ ինչի, երեւի գյուղում գործ չկար, սղա էր, էլի... բա ի՞նչ աներ»,-մեզ հետ գրուցում ասում է Հարությունի հայրը՝ Էրիկ Հարությունյանը:

Հարությունյանները Ուխսանոում թողել են անասնափերման, սները, հողասարածները, սակայն այս դահին որեւէ բանի մասին չեն մսածում. միայն ուզում են, որ Հարությունը տուն գա:

«Ոչ մի լուր չկա, ուղղակի նսած սղասում ենք, իր հետ եղած 12 սղաներից ոչ մեկից սեղեկություն չկա: Բայց ես գգում եմ, որ ին սղանող է»,- կարմրած աչերը փակելով ասաց Հարությունի մայրը՝ Տիկին Վերան:

Չդադարող սղասումի ամիսները անմասն չեն թողել նաեւ Մանուկյանների ընսանիքին: 24-ամյա Արմենակ Մանուկյանի ծնողները նրա հետ վերջին անգամ գրուցել են սեղսեղբերի 29-ին՝ երեկոյան 23:20-ի սահմաններում: Նա Հարությունից է գանգել, ծնողներին սեղեկացրել, որ դարսասվում են գնալ Ջարա-

լի: Հետագայում սարբեր մարդկանցից իրենց որդուց նորություններ են սսացել, սակայն դրանք նույնդես ինչ-որ դահի դադարել են:

«Այսֆան ժամանակ որեւէ վաս նորություն չենք լսել: Մեզ մոս ծնողներ կան, որոնք համոզված են, որ իրենց երեխան զոհված է, եւ ուզում են դիակը գտնել: Իմ երեխու հետ կադված ոչ լավ, ոչ վաս ոչինչ չենք լսել: Իզով-թողով կորած է»,-ասաց Արմենակ Մանուկյանի հայրը՝ Գարեգինը:

Գարեգին Մանուկյանը մի ֆանի անգամ Արցախի արսակարգ իրավիճակների դեսական ծառայության ափսասակիցների հետ մասնակցել է որոնողական ափսասանմենին՝ անսառնեում, դաոերում: Հանդիղղել է նաեւ վարչադես Նիկոլ Փաշինյանին: Սակայն նսում է, որ այդդիսի հանդիղղումների ընթացում ծնողներին բավարարող ոչ մի բան ընդհանրադես չի ասվում:

«Իրեն ամեն ինչի մեջ գցում է: Խելացի եւ ափսասաեր է, նաեւ հնարամիտ, դրա համար են մսածում, որ ինքն իրեն դեղ է կարողանար դահել: Չմայած ասել են, որ լավ կռվել է, հետ գալու նղասակ չի ունեցել, ասել է՝ մինչեւ վերջ դիսի կռվենք ու հետ գնանք»,- դասնում է մայրը՝ Արմինե Վարդանյանը:

Նրանց ընսանիքներում միայն անցյալի հուերեն են վառ գույներով. նրանց հույսը դեղ չի մարել, ու սղասումն էլ այսուհետ ու միեո՝ հայ զինվորի վերադարձին գգված՝ ադրում է: Նրանց լուր ձիչը, որդիների վերադարձն է դահանջում:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Նախագահ Թրամփը կասա-
րյալ խառնարան է ստեղծել մի-
ջազգային հարաբերություննե-
րում առիթ սալով, որ Թուրքիայի
նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էր-
դողանի նման ամբարսավան
սրիկաները քառսարածեն առ-
խարհի մի ցարժ սարածաբան-
ներում եւ նույնիսկ խառնվեն
ԱՄՆ-ի ներքին խնդիրներին: Էր-
դողանի «արտերկրյա արկածնե-
րի» գոհերից մեկը դարձավ Հա-
յաստանը: Այդ է դասաճառը, որ
Հայաստանի կառավարությունն
ու ժողովուրդը խիստ հետաքրք-
րված են, թե արդյո՞ք Ջո Բայդենի
ընտրվելով հնարավոր կլինի՞ զս-
ղել թուրքական սանձառձակու-
թյունները:

«Երուսաղեմ փոսի» աշխա-
սակից **Սեթ Ջ. Ֆրանցոսեն**
հավաստում է, որ թունելի ծայրում
լույս է լինելու: Հունվարի 12-ին
հրադարակված հողվածում նա
դրական է արձագանքել այդ
հարցին: Իր դրական մոտեցումն
արտահայտված է նույնիսկ հող-
վածի վերնագրում. «Երկրներ
ներխուժելու Էրդողանի ֆար-
բլանցը կարող է սղառվել
Թրամփի դաստնավարման ա-
վարտով»:

Պենսազոնի նախկին դա-
սոնյա եւ Ամերիկյան Ջեռնեթե-
ցության ինստիտուտի ռեզիդենտ
գիտախոսող **Մայլ Բուրի**
այդ առիթով ասել է. «Վերջին
մի քանի տարիներին Թուրքիայի
եւ ԱՄՆ-ի հարաբերությունները
դաժնվում էին միայն Էրդողանի
հետ Թրամփի ունեցած անձնա-
կան կապերի շնորհիվ: Թրամ-
փի հեռանալու դեպքում Էրդ-
ողանը անհամազանցանալու ցա-
ս առիթներ կունենան»:

Եվ իրոք, իր հարցազրույցներից
մեկի ընթացքում **Բայդենը** Էր-
դողանին «բռնադատ» է անվա-
նել եւ խոստացել է աջակցել
Թուրքիայի ընդդիմությանը,
մինչ Դեմոկրատական կուսակ-
ցության ներքին բանավեճերից
մեկի ժամանակ նա ասել է.
«Ես Էրդողանի հետ իրական
դեմ առ դեմ երկխոսություն եմ
դաստնասվում ունենալ եւ թող
նա իմանա, որ թանկ է վճարելու
իր արարների համար: Եկել է
դաստնաբերել մարտիկ ժամանա-
կը»:

Այս վերջին միտքը վերաբերում
է Սիրիայում ԱՄՆ-ի դաժնակից
ֆրոնտի դեմ Էրդողանի կազմա-
կերպած ջարդերին:

ԱՄՆ նախագահական ըն-
տրությունների ժամանակ Անկա-
րան խիստ ֆնանդասորեն էր մո-
տենում Բայդենի թեկնածությանը՝
հուսալով, որ Թրամփը վե-
րընտրվելու է: Այդ էր դասաճառը,
որ Թուրքիան ցնորհավորական
ուղերձ ուժացրեց եւ հղեց Բայ-
դենին միայն այն ժամանակ,
երբ Կոնգրեսը հաստատեց ըն-
տրական կոլեգիայի ձայները: Այս
դասաճառում զարմանալի չէ, որ
նախագահ Բայդենի անցումա-
յին թիմը դեռ չի դաստնասել
Էրդողանի՝ հեռախոսազրույց
ունենալու խնդրանքին: Այն-
հայտ է, որ երկու երկրների ղեկա-
վարները առանձնակի սեր չեն
սածում միմյանց նկատմամբ:

Էրդողանը մի ցարժ խնդիրների
ուրջ հակասություններ ունի
ԱՄՆ-ի վարած ֆաղափականու-
թյան հետ: Բացի ֆրոնտի վրա
հարձակումից, դրանք ներառում

են ռուսական U-400 գեմիթա-
թիռային համակարգի ձեռքբե-
րումը, Ռուսաստանի եւ Իրանի
հետ հարաբերությունների հետա-
գա կարգավորման փորձերը,
Թուրքիայի ենթադրյալ դերը
ԱՄՆ դաստնամիջոցները քառա-
ցելու մեջ Իրանին օգնելու հար-
ցում, Թուրքիայի եւ ՆԱՏՕ-ի
դաժնակից մեկ այլ երկրի՝ Հու-
նաստանի հետ ռազմական բա-
խումները եւ Ֆրանսիայի նկատ-
մամբ լարվածությունը, որը
սղառնում է դաստնակել Հյուսի-
սասլանյան դաժնիքը: Իսկ վեր-
ջին, բայց ոչ դակաս կարեւոր
հարցը՝ Հայոց ցեղասղանու-
թյունը ճանաչելու Բայդենի
խոստումը, անկասկած առաջ է
բերել Էրդողանի վարչակազմի
վրդովմունքը: Ի դեպ, նախա-
գահ Օբամայի օրոք ՄԱԿ-ում
ԱՄՆ դեսղան Սամանթա
Փաուերը վերադարձել է Վա-

խուսափելու համար: Նրա Պե-
դեղադաստնանի նախկին դե-
կավար՝ Ռեֆ Թիլերսոնը եւ Ազ-
գային անվասնության խոհր-
դասու՝ Ջոն Բոլթոնը փորձել են
բացատրել այս հարցում Թրամ-
փի միջամտության հնարավոր
հետեւանմները:

Բոլթոնը վստահ է, որ «Թրամ-
փը ցանկացել է լավություն ա-
նել իր բարեկամ Էրդողանին»:
Դասավարության հետեւանմները
կործանարար են լինելու Թու-
րքիայի առանց այն էլ անկում
աղորդ սնեստության համար:
Միեւնույն ժամանակ, Միջին Ա-
րեւելի եւ Կովկասի ֆաղափա-
կան դաժնում փոխվում է դերա-
կասարների ֆաղափական դիրա-
վորումները, եւ Թուրքիան փո-
խում է իր դիրքորոշումը ԱՄՆ նոր
վարչակազմի նկատմամբ: Վեր-
ջինս դաստնասվում է նախազ-
գուժական միջոցներ ձեռնար-

այն կարունակի Ռուսաստ-
անին սարածաբանից դուրս
մղելու գործընթացը՝ ԱՄՆ-ին
հաճոյանալու նղասակով:

Հայասարության մյուս կողմը
Եվրոդային հանգսացնելու
միտում ունի: Տեսական ժամա-
նակ Թուրքիայի եւ Եվրոդային
Միության միջեւ բանակցու-
թյունները իրաղես, փակուղում
էին: Այդ բանակցություններում
հաջողության հասնելու դայ-
մաններից մեկը Հայոց ցեղաս-
ղանության ճանաչումն է:

Ի լրումն դրա, Թուրքիայի ար-
գործնախարար **Մեվլութ Չա-
վուսոլլուն** իր գերմանացի գոր-
ծընկեր Հայկո Մասսի հետ
զրույցում նեղել է, որ Թուրքիան
մտաղիր է լավ հարաբերություն-
ներ հաստատել Հայաստանի հետ:
Այն փաստը, որ Թուրքիան անմի-
ջաղես Երեւանի հետ չի խո-
սում՝ ցույց է սալիս, որ դա ոչ թե

կան ուժերի կենսոնացումն է
Աղբեջանում եւ Կարսում: Այս
խոհրդավոր ֆայլը բազմաթիվ
մեկնաբանությունների սեղիփ է
սալիս: Դրանցից մեկն այն է, որ
մոտենում է Կարսի դայմանագ-
րի (1921 թվականի մարտ ամիս)
ստորագրման 100-ամյակը: Շա-
սերը կարծում են, որ Թուրքիան
կիրավիրի ռուսական կողմին
«սոնելու» ռուս-թուրքական հա-
րաբերությունների հարյուրամյա-
կը: Դա նաեւ հնարավորություն է
Հայաստանի համար կրկին
անդադառնալու դայմանագ-
րին, որը ցառ իրավական թերու-
թյուններ ունենալով հանդերձ,
ամրագրում է Թուրքիայի հետ
Հայաստանի սահմանը:

Ըստ մեկ այլ մեկնաբանու-
թյան ԱՄՆ նոր վարչակազմը
կղիմի Իրանին՝ փորձելով սսի-
ղել վերջինիս դաստնակել Օ-
բամայի վարչակազմի օրոք ստ-

Կհաջողվի՞ Բայդենին սանձել թուրք անողային

իրական դիվանագիտական ֆայլ
է, այլ դասաղես ֆաղափական
կեցվածք Բայդենի վարչակազ-
մի հետ հնարավոր ընդհարումը
կանխելու համար: Հայաստանը,
ցավոք, թույլ է, հասկաղես վեր-
ջին դաստնազմից հետո, որում
նաեւ ներգրավված էր Թուրքիան,
սակայն Հայոց ցեղասղանու-
թյան բարոյական ուժը դեռեւս
մնում է գործոն, որի հետ հարկա-
վոր է հաժվի նստել:

Մեկ այլ զարգացում, որում
Թուրքիան զգալի բացասական
դերակասարում ունի, Ջաթարի
եւ սուննի արաբների մյուս միա-
վորման՝ Արաբական Միացյալ
Եմիրությունների, Սաուդյան Ա-
րաբիայի եւ Եգիպտոսի հետ լար-
ված հարաբերություններն են:

Անկարան այդ լարվածություն-
ը օզսագործեց բարեկալվելու
համար իր համագործակցություն-
ը Ջաթարի հետ, որեղ Թուր-
քիան սեղակայել է իր ռազմա-
բազան: Թուրքիան եւ Ջաթարը
զբաղված էին կրեթ բորքոփելով
եւ Մերձավոր Արեւելիում ու ամ-
բողջ աշխարհում Իսլամական
ահաբեկչությունը ֆինանսավոր-
ելով: Վերջերս, երկու միավոր-
ումները հանդիղել են Սաու-
դյան Արաբիայի եւ վերա-
կանգնել են հարաբերություննե-
րը՝ չեղյալ հայտարարելով Ջա-
թարին ներկայացված 13 դա-
հանջները: Թուրքիան դեռ դեժս
է վերագոնի իր դիրքը այդ խառը
իրավիճակում:

Թուրքիայի ռազմավարության
կողմերից մեկն էլ նրա ռազմա-

չինգոն ԱՄՆ Միջազգային
զարգացման գործակալությունը
դեկավարելու համար: Նա թեկ-
նածու Օբամայի անունից խոս-
ացել էր ճանաչել Հայոց ցե-
ղասղանությունը՝ խոստում, որը
չէր կարողացել կասարել:

Օբամայի դաստնավարման
ավարտին Ամանթա Փաուերը
հրաղարակայնորեն ներողու-
թյուն էր խնդրել իր ձախողման
համար: Այժմ նա հնարավորու-
թյուն է սացել կյանքի կոչելու
այդ խոստումը: Կյանքը ցույց
կսա, թե արդյո՞ք դա կլինի հեր-
թական ֆաղափական ֆաղափա-
կանությունը, թե՞ նա իրակա-
նում կդաստնակի իր կողմից ֆա-
րոզվող բարոյական սկզբունք-
ները: Առկա է մեկ խնդիր եւս,
որն էլ ավելի է սրում ԱՄՆ-ի եւ
Թուրքիայի միջեւ արդեն իսկ
լարված հարաբերությունները:
Նյու Յորքի Հարավային քառանի
դասարանը շուտով ֆննելու է
Թուրքիայի ռուսական «Հալփ»
բանկի նկատմամբ հարուցված
դասական գործը: Բանկը մե-
ղաղրվում էր Իրանի նկատմամբ
ԱՄՆ-ի էմբարգոն քառանցելու
հարցում Իրանին օժանդակելու
մեջ: Անեստելով ԱՄՆ օրենմե-
րը՝ նախագահ Թրամփը երկու
անգամ դաստնակեց ազատել էր
այդ գործով զբաղվող դասա-
խազմներին՝ դասավարությունից

կել նախան Բայդենի վարչա-
կազմը կբացի իր խաղաղթերը
Էրդողանի առջեւ:

Նախ եւ առաջ, Թուրքիան ա-
նուղղակի ճանաղարհներ է
փնսում Իսրայելի հետ բարեկա-
մական հարաբերություններ
հաստատելու համար, առժամա-
նակ դրանք վասացնելուց հետո:
Իսրայելի նախագահ Բենեթա-
մին Նեթանյահուն փորձում է
հնարավոր ամենաբարձր գինը
դասահաջել հարաբերություննե-
րի վերականգնման դիմաց:
Կողմերը ֆաջ գիտակցում են, որ
Իսրայելը է ԱՄՆ-Միջին Արեւելի
ֆաղափականության դարղասը:

Դեկտեմբերի 10-ի հաղթական
եփերի ժամանակ Բափում թու-
նավոր ակնարկներ նեսելուց հե-
տ Էրդողանը սկսեց հաժնու-
թյան եզրեր փնսել Հայաստանի
հետ: Նախեսառաջ, նա նեցեց, որ
կօզմի Աղբեջանին եւ Հայաս-
տանին այնքան բարեկալվել հա-
րաբերությունները, որ նրանք
այլես ֆաղափացիների անվ-
սանգությունը աղաղովելու
համար խաղաղաղաղ ուժերի
կարիփ չեն ունենա: Այս հայտա-
րարությունը, իհարկե, չի կարե-
լի միանժամակ ընկալել: Այժմ,
երբ Թուրքիան իր ռազմական ու-
ժը սեղակայել է Աղբեջանում՝
Ռուսաստանի ներկայությունը
հավասարակոչելու համար,

րազրված միջուկային դայմա-
նագրի դրոյթները: Այդ նղասա-
կով ԱՄՆ-ն Մերձավոր Արեւելի-
ից լծակների անհրաժեժեսու-
թյուն կունենա, որի համար Ան-
կարան կարող է դաստնակոչե-
նող դեր սսանձնել:

Ամենայն հավանականու-
թյամբ ԱՄՆ-ի եւ Թուրքիայի մի-
ջեւ կանխաստելվում է սառը հա-
րաբերությունների ժամանա-
կաբջան: Հայաստանի դիվա-
նագեսները, իրավաղաժեսղան
խմբերը եւ ԱՄՆ-ում աղեղեղու-
թյուն վայելող հայերը դեժս է
փորձեն օզսվել այս ֆաղափա-
կան «դասուհանից», որը կա-
րող է բաց մնալ միայն ցառ
կարձ ժամանակով:

Ի վերջո, Բայդենի վարչա-
կազմը Թուրքիային դիտարկում է
որղես ՆԱՏՕ-ի դաժնակցի եւ
կսիղղի վերջինիս դրեսուրել
դաժնակցին հարի վարաղեծ,
ֆանի որ Թուրքիան օզսվել է ՆԱ-
ՏՕ-ին անդամակցությամբ ի-
րեն ընձեռված իշխանությունից
եւ գործել է անկալի եւ ՆԱՏՕ-ի
նղասակներին հակառակ:

Աղազան ցույց կսա, թե ար-
դյո՞ք Բայդենին կհաջողվի՞ սան-
ձել Էրդողանի կամայականու-
թյունները, թե՞ Թուրքիային կհա-
ջողվի համոզել ԱՄՆ վարչա-
կազմին, որ իրավունք ունի առ-
խարհի ֆաղափական ասղարե-
զում գործել ինմուրույն:

Անգլ. քարզմ.
ԼՈՒՄԵՆԵ ԳԱԼՈՒՄԵՆԵ
(Armenian Mirror-Spectator)

Հայկազյան համալսարանի գնահատականը՝ ֆինանսագետ Սկրոտիչ Դուլտուբյանի վաստակին

Բեյրութի Հայկազյան համալսա-
րանի սնօրենությունը հորեղյանա-
կան գնահատանք է հղել համալսա-
րանի Բիզնես վարչարարության եւ
սնեսագիտության (Business
Administration and Economics) ֆա-
կուլտեսի (1969 թ.) հիմնաղիր դե-
կան, հայտնի ֆինանսագես, Լիբա-
րան, անգլերեն եւ արաբերեն մի ցարժ
աշխատությունների հեղի-
նակ, հրաղարակաղիր Մկրտիչ Դուլտուբյանին
(Meguerditch Bouldoukian) ֆակուլտեսի սեսղծման 50-ամյակի առթիվ:

Շնորհավորում ենք:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դպր., որո՞՞քես

Աճխարհի հնագույն ազգերից մեկն ենք: Մենք խելացի ենք, դիմացկուն, վեհանձն ու մեծահոգի, բայց թերություններ էլ շատ ունենք՝ դյուրահավատ ենք, չափից ավելի զգացմունքային, փնախնդիր չենք, շուտ ու շատ ենք մեռում եւ այլն (*): Մենք հաճախ մեր կողմին, մեր միջավայրում տեղի ունեցող գործընթացներին լուրջ չենք վերաբերվում, մոռանալով, որ ցավով հենց այդ «մանր» բաներն են ձեւավորում մեծ եւ ոչ ցանկալի, կործանարար օրակարգերը: Մեր գլխավոր թերություններից մեկն էլ այն է, որ մենք երբեք չկարողացանք ճանաչել եւ ըստ արժանվույն գնահատել մեր թեմանու ուժեղ կողմերը:

Մի էլ թուրք: Սովորաբար հաճախ ենք ոգեւորված հողումներ անում միաբերան ամենաբացասական հասկանիչներով թուրքերին բնութագրող տարբեր ազգերի ֆաղափական-նազմական, մեակութային-հասարակական նշանավոր այրերի ստեղծագործություններից, բայց դրանով գոհանալով՝ խորամուկ չենք լինում հարցի էության մեջ: Այսինքն՝ չնայած նրանց հետ ավելի քան հազարամյա շարունակական առնականություններին ու մեր կրած տառադաններին՝ այնքան էլ լավ չենք ճանաչում թուրքին: Իսկ հանրահայտ ճշմարտություն է՝ երբ չես ճանաչում թեմանուդ՝ արդեն դարձված ես: Հայտնի իրողություն է, որ դասնության ընթացքում թուրքերը շատ բան ոչ թե ունենին, այլ կառուցեցին իրենց թեմանիների թերությունները վերլուծելով: Օրինակ՝ թուրք դավաճան չունի եւ նրա դասնությունը դուրս է դավաճաններից: Բայց այստեղ որեւէ ֆեմոմենտալ բան չկա, քանի որ նրանք դավաճանի գլուխը դարձրանք միանգամից կտրում են, որովհետեւ գիտեն, կտրված գլխի լեզուն այլեւս երբեք չի կարողանա խոսել: Քանի որ ամեն դավաճան իր արդարացում ունի, իսկ կտրված գլխի լեզուն այլեւս թրությունը արասավորող ոչ մի արդարացում չի կարող բերել:

Դարեր շարունակ թուրքն իր թեմանիներից մեկը համարել է հայերին եւ առաջնորդվելով չկա մարդը՝ չկա հիմնախնդիրը սկզբունքով՝ անճշտորեն անում է ամեն ինչ նրան վերացնելու համար: Թուրքն այնքան էլ խելացի չի, բայց ունի բնագոյ՝ առավել զորեղ քան խելիքը: Թուրքն ունի հզոր գայլի հոսառություն, նա թեմանուն ոչնչացնելու համար օգտագործում է ամեն թույլատրելի ու անթույլատրելի միջոց: Որսի գնացող գայլի նման նա բնագործ հասկանում է՝ թեմանի է, ուրեմն չոքիսի արդի: Նա հոսառությամբ նաեւ զգում է, որ երբ իրեն մեղադրեն, ինքը թեմանուն վերցրած իրո՞ւ մասը կնա մեղադրողին եւ նրանք կմոռանան իր կողմից հո՞ւսված թեմանուն: Մինչեւ ավելի կհզորանա ու այս անգամ կհո՞ւսի հենց մեղադրողին: Պարտության դեմքում էլ թուրքը գայլի դեմ երկար կարող է լիզել իր դասնության վերքը, սղասելով մինչ իրեն հաղթող թեմանին իր գործողության մեջ կհասնի հիմարության ու կդարձնեն իր առանձնահատուկ լինելով, ինչպես եղավ թե՛ հույների, թե՛ հայերի դեմքում: Թուրքը նաեւ լավ գիտի, որ անհասները մեռնում են, սակայն բանակները՝ արդում, եւ միտք անկախ ամեն ինչից՝ հզորացնում ու կատարելագործում է այն:

Մեր օրերում, երբ կրկին սրվել են հայ-թուրքական հարաբերությունները, երբ դաստերազմ եղավ ու մեծաքանակ զոհեր ունեցանք, կրկին դասնությունը սերելու, խորությամբ ընկալելու եւ կատարվածը վերլուծելու անհրաժեշտություն կա: Ուզած-չուզած դեմք է եւս մեկ անգամ խոսենք թեմանու մասին, որովհետեւ «Հայության մահացում թեմանին» թրությունը, կարող է բազում ֆաղափական ցուցանակներ փոխել, բայց էություն միտք էլ կմնա մույնը՝ նենգ, սմարդի ու մարդակեր: Եթե երբեմնից որեւէ մեկին հաջողվել է մի հաջիկ ազնիվ թուրք տեսնել, նշանա-

կում է՝ նա եղել է անգոր, անգեմ, դարձյալի վիճակում» (Գարեգին Նժդեհ): Այնպես որ, հարկավոր է լավ իմանալ թեմանու ուժեղ եւ թույլ կողմերը՝ աղաքայուն մեթոդա սխալները չկրկնելու համար:

Տարիներ առաջ, երբ աստիճանաբար էլի ուսանում, գիտական ռեֆերատ էի գրել եւ Արդուլ Համիրին փայլուն դիվանագետ անվանել: Մեծ աղմուկ եղավ, շատերը, այդ թվում տարիքն առած վաստակաշատ ու դասնաբաններ, զարմացած ու զայրացած էին, որ «հայակալ կարմիր սուլթանի» հասցեին փաստորեն դրական էի արտահայտվել: Թյուրիմացությունը հարթեց գիտական դեկլարաիս՝ ակադեմիկոս Լեւոնուկ Խուրեռույանի հեղինակությունը եւ այն հանգամանքը, որ գրեթե բոլորն էլ ներհուս ինչ-որ չափով այնուամենայնիվ կիսում էին իմ այդ կարծիքը: Ցավով դիտելով, որ առաջին աճխարհամարտում դարձված թուրքի ոգին էլ այսօր չունեցանք, որ մի Մուսաֆա Քեմալ էլ մենք հիմա ունենալի՞մք կամ գոնե երկրորդ աճխարհամարտի մի Շարլ դը Գոլ: Խոստովանեմ, որ միտք ասել եմ, բայց նաեւ հիացել Մուսաֆա Քեմալ ֆաղափական ու ազգային գործիչով եւ

Անկախության տարիներին մեզանում շատ երեսույթներ արժեքավեցին, այդ թվում՝ մյուսների հետ նաեւ գեներալի կոչումը: Այնքան, որ ընկերներով խորհրդային տարիների ավագ էլեյտնանսին համեմատում ենք մերոյա գնդապետի, մայրը՝ գեներալ-մայրի հետ եւ այդպես մասնագիտորեն գործող գեներալները, չնչին բացառությամբ, իրականում մայրից էլ ցածր ռազմական դեկլարաի հասկանիչներ դրսևորեցին, հիմա էլ միմյանց մեղադրելով փորձում են արդարանալ: Այնինչ, յուրաքանչյուրը դեմք է դասասլխան սա իրեն վստահված հանձնարարությունը արդարելու եւ իր հերթին ոչ ճիշտ հրամաններ արձակելու համար: Կարծում եմ, դա ընդամենը ժամանակի խնդիր է: Իսկ իմ սերնդակիցները հիշում են, թե ինչպիսի ակնածանքով էին մեր վերաբերվում եւ ինչպես էին հղաքանում, որ այն օրը մոտիկից տեսել էինք Ֆլորայի այգում զբոսնող Թամայան դիվիզիայի լեգեոդար հրամանատար գեներալ Նվեր Սաֆարյանին: Իսկ այսօր այնքան գեներալ ունենք, որ աֆրիկյան շատ երկրներ անգամ կնախանձեմք:

Գալիք հաղթանակները հեռու չեն

միտք ցանկացել, որ հայերն էլ նրա եւ Շարլ դը Գոլի մակարդակի խելացի եւ դրազմաշիկ դեմական դեկլարա ունենան:

1919թ. Մուրսուի հրադարարից եւ Օսմանյան կայսրության կառնույալից հետո Քեմալին, որն այդ ժամանակ աճխասում էր թուրքական Գլխավոր շաքում, սուլթանի կառավարությունն ուղարկեց Սամսուն ֆաղափ գործերը զինաթափելու հրամանով: Նա տեղում գործերին բացատրում է, որ սուլթանը վաճառել է հայերնիքը եւ անում է հակառակը: Այնուհետեւ սուլթանին ի՞նչ ասանությունից վերջնականապես զրկում է 1923-ին, Լոզանից հետո, իսկ 1924-ին՝ ընդհանրապես լիկվիդացնում խալիֆայությունը: Արդյունքում՝ ծնվում է այսօրվա Թուրքական Հանրապետությունը, որի սնեխությունն աճխարհում 15-րդն է, ունի ՆԱՏՕ-ի երկրորդ բանակը, աճխարհի խո՞ւրագույն տուրիսական կենտրոններից է եւ այլն, եւ այլն: Այսինքն՝ դասնական դաղը եւ սեփական ազգի ասիերը ճիշտ գնահատելով՝ Քեմալը թեց սուլթանի վրա, որը նաեւ խալիֆ էր՝ սուլեմանիի հոգեւոր առաջնորդը, իսկ մե՞նք: Նույն կերպ վարվեց նաեւ Ֆրանսիայի մեծագույն ֆաղափական եւ ռազմական գործիչ, գեներալ, Ֆրանսիայի հիմնադրող Հանրապետության հիմնադիր եւ նախագահ (1959-1969) Շարլ դը Գոլը: Երկրորդ աճխարհամարտի ժամանակ վերջինս չհամաձայնվեց մացիսական Գերմանիայի հետ իր կառավարության կնիած զինադաղարին (1940), հեռացավ Լոնդոն եւ կազմակերպեց հակաիսլերյան խմբավորմանը հարող եւ Վիչիի դրոհիսլերական վարչակարգի արդարվան գործում մեծ դերակատարում ունեցող «Ազատ Ֆրանսիա» (1940-1944) շարժումը՝ դառնալով Ֆրանսիական Դիմադրության խորհրդանիշ: Իսկ մենք: Մեր «գեներալները» դաստերազմի ողջ ընթացքում հնազանդորեն կատարեցին ռազմական գործից ամբողջովին անտեղյակ վարչապետի մեզ համար սղանիչ հրամանները, դասնության եւ կործանման եզրին հասցրին երկիրն ու ժողովրդին: Իսկ այսօր էլ սուս ու փուս, իրենց լուրջությամբ իրենց համաձայնությունն են հայցնում հասարակությանը: Ունենք ռազմական ցավալի դասնություն, որում իր մեղի առյուծի բաժինն ունի նախ եւ առաջ ռազմական վերնախավն իր սվար ու ոչնչով չարդարացված մեծաքանակ գեներալներով Իսկ վերջնարդյունքում ցավով դիտելով արձանագրեմք, որ այդպես էլ մեր դը Գոլն ու Քեմալը չունեցանք:

դիկ են, որոնցից շատերը չեն հանկում այս կամ այն անձին, բայց ստորադասել են իրենց հայացքները ու նրանց գիտակցության մեջ առաջնայինը դարձել է հայի երկիրը, մեր բնօրրանը, մեր հայրենիքը: Այստեղ հայը հայի է տեսնում, հայը հայի հետ է խոսում, այստեղ է, որ իջնում է կուսակցության դրո՞ւ ու վեր է հանում մեկ դրո՞ւ Հայոց եռագույնը: Այստեղ մարդկանց իրենալը Մոնթեն է, Սեյ Հովազը, Աբաջյանը, Ուրֆանյանը, Մեմուան ու շատ-շատերը, այստեղ մեկ արժեք կա՝ Հայի

դայֆար: Այդ սա տեսակի դայֆար է, հայի տեսակի դայֆարը...

Հայ տեսակի, որը 40 օր մոլորության մեջ է եղել, չի իմացել, որ ոչ միայն «չենք հաղթում» ու «չենք հաղթելու», այլեւ կոսրվել է մեր զինուժի ողնաշարը եւ անառիկ Արցախի մեծ մասը հանձնվել: Իսկ այսօր արդեն առավել հեռաքաններն անմիջապես զգացին Սյունիքի գլխին կախված ռազմադրությունների արդյունքում հոգեբանորեն ջլատված ու հիասթափված զինվորիկն օգնել, որ օսկի մեջքը, գիտակցի՝ իր նմանը չկա աճխարհում եւ իր տկուրությունն ու անդարձելիությունը միտք էլ մերթոլվել է օսար վկաների կողմից: Գիտակցի, որ իրականում ինքը հաղթել է, որ ինքն անտեր չէ, որ հավերժ իր հետ է իր Չորավարը, որի փառքը կազակները հասցրեցին մինչեւ Բայկալ ու Սիբիր, իսկ բրիտանացի հազարապետը ի լուր աճխարհի հայտարարեց. «Մեծ դաստերազմը ավելի դրամաշիկ ու հերոսական կերպար, քան այս հայ գեներալն է, չի սվել»: Անչափ կարեւոր է նաեւ, որ ազգովին գիտակցում ենք՝ հայոց բանակը չի դարձվել, հայ զինվորը ֆաջաբար կռվել է ու հերոսությունն իր համար դարձրել առյուծ: Այդ մասին վկայում են նաեւ շատ օսարազգի ռազմական ու ֆաղափական գործիչներ: Օրինակ՝ Դոնեցկի ինքնահռչակ հանրապետության առաջին վարչապետ, ֆաղսեխնուր Ալեքսանդր Բոռոդայը. «Արբեշանական բանակի դաստերազմից հետո վերաբերմունքը հայերի հանդեմ ցույց է ցույց, որ նրանք չեն հաղթել: Հաղթող բանակի վարձագրողը ուրիշ է լինում: Ուղղակի Հայաստանը կրել է ծանր ֆաղափական դասնություն...: Հայերի դասնությունը ֆաղափական է, ոչ թե ռազմական», իսկ դա նշանակում է, որ այն միանգամայն օսկելի է, իսկ գալիք հաղթանակներն էլ կասկած չեն հարուցում:

8-15.01.2021

(*) Թույլ սվել չհամաձայնվել հայի խելացի լինելու տղման հետ եւ կրկնել նախադաս սսվածը՝ «հայը խելացի ազգ է, այլ՝ սաղանդավոր է», խմբ.:

ՀՈՎԻՏԱՆԵՍ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

Տայկական հանրագիտարանի գլխավոր խմբագիր-ստորեն

Այս անունը ծանոթ է թերևս միայն հայ հասարակության այն խավին, հիմնականում՝ նկարիչներին, ովքեր առնչվում են այսօրվա գեղանկարի ռուսական շուկայի հետ, որտեղ ժամանակակից գրաֆիկայի ոլորտում Վահան Ավագյանը մեծ համարում ունի: Իսկ մեր ընթերցողներին ասեմք, որ նա բանաստեղծ Վարդան Վանասուրի (Ավագյան) եւ մանկավարժ Մանուկ Ավագյանի որդին է, որը հանգամանքների բերումով 1990-ից աղորում եւ ստեղծագործում է Մոսկվայում:

Վահանը ծնվել է 1960-ի հոկտեմբերի 7-ին Երևանում: Դորոցական սարիներին հաճախել է Պիոներալաշի գեղար-

գործերը, այնքան բազմակողմանիորեն վեր հանում նրա արվեստի խորային շերտերն ու հիացական խոսքերն ասում նրա արվեստի մասին, որ ակամա շոյվում է մարդու ազգային արժանապատվությունը:

Գոլոմեսոկն իր խոսքը սկսել է այսպես. Վ. Ավագյանի նկարներից մեկը կոչվում է «Երեք դեմք». այն կազմված է դասական հունական կիսադեմից, նրա հետեւից բարձրացող ակնհայտորեն արեւելյան սիմի կանացի դեմքից եւ մեկ այլ՝ արդեն եվրոպացու կիսադեմից: Դրանք կարծես հենց Ավագյանի գրաֆիկայի երեք դեմքերն են, որոնք արտահայտում են երեք մեծակույրային ավանդույթներ՝ Հին Արեւելի, հելլենիզմի ու մոդեռնիզմի: Դրանք դրսևորվելով սարքեր փոխհարաբերություններով՝ մերթ բացահայտում են նրա ազգային բնութագիրը, մերթ միախառնվում յուրաքանչեւ սիմբոլի մեջ: Այստեղ անսիկ Հունաստանը միահյուսվում է Ասորեստանի ու Բաբելոնի հետ, Արեւելը հանդիպում է

ներում ձեռք կարծես դառնում է ներսից: Դրվագվում ու սրոկվում է մասերի եւ սիմբոլիզմը նոր կերպարում: Նույնիսկ առաստիվ է այստեղ ենթարկվում հրաշալի կերպարանափոխության: Վիաս Սիզիփոսը նսած է իր ֆարին, եւ նույն ֆարին սեղավորվել է ֆնարահար Օրփեոսը: Պայքարում հյուծված Մարսը դժվարությամբ սանում է Վեներայի մերկ մարմինը, վիճում են Հին Բաբելոնի եւ Եգիպտոսի աստվածությունները, մյուս նկարների անձնավորումներում մարդկայինն օրգանադրված վերածվում է գազանայինի կամ մասնում է իր մեծավորությունը բուսական աշխարհին:

Վահան Ավագյանի գրաֆիկական վարժանքներում այդ սյուժեները ռացիոնալ դասակարգվում են հարթությունից բարձրացնում է միմյեց գեղարվեստական կերպարի բարձունք: Նրա կոչվների բազմաթիվ սցենարներում մարտի են բռնվում զինվորներ, աստեղներ, ամազոնուհիներ եւ նույնիսկ աֆորներ՝ աֆլորակոչվելով: Հաճախ դրվագների գեղարվեստական (կա-

սորեն արտահայտում է դասերի բովանդակությունը: Վերնագիրն ուղեցույց է յուրաքանչյուր աշխատանքի հասկանալու համար: Նրա բովանդակությունը դիտելու ցանկություն է ծնում եւ օգնում հասկանալու հեղինակի ակնարկներով արված մտադրացումը: Երբ բովանդակությունը գրեթե բացահայտված է, գծերի ֆաուսը եւ կիսաերանգների մոլեգնությունը միաստեղծում են մտադրացման ամբողջական ընկալման մեջ, եւ դասկերում ըմբռնում եւ մարդկային կրքերի եւ ֆանասագիայի ռոմանտիկական էությունը:

Ավագյանն ինչ-որ բանով հիշեցնում է ռուս խոսքի նկարիչ Վասիլի Կանդինսկուն, շարունակում է արվեստագետը: Իհարկե, խոսքը գունադրման մասին չէ, ոչ էլ նրբության, բայց անսովոր (հեփաթայինը) նրանց համար ընդհանուր է: Բայց եթե Կանդինսկու գործերում հեփաթայինը ռուսարեւելյան է, ապա Ա-

ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉ ՎԱՀԱՆ ԱՎԱԳՅԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

«Նոր Աստվածություն» (2009 թ.)

վեստական խմբակ, հրադուրվել Լեոնարդո դա Վինչիի ստեղծագործություններով եւ անսիկ Հունաստանի արվեստով: 1970-ական թվականներին հաճախել է Մանկական գեղագիտական կենտրոն, ապա ավարել Փանոս Թերլեմեզյանի անվան գեղարվեստի ուսումնարանը, 1985-ին՝ նաեւ գեղարվեստաթատերական ինստիտուտը եւ նույն տարում ունեցել առաջին ցուցահանդեսը՝ Երևանի նկարչի սանը: Նա հրադուրվել է նաեւ զբոսայգիի ձեւավորումով եւ ավելի քան 20 զբոսայգիի ձեւավորումով: Դրանց թվում է Հ. Թումանյանի «Սուսիկ ուսկանը» հեփաթը, որը 1979-ին բանաստեղծի ծննդյան 110-ամյակի առթիվ տպագրվել է Երևանում, ներկայացվել Մոսկվայի զբոսայգիի միջազգային ցուցահանդեսում եւ տպագրվել նաեւ օտար լեզուներով (անգլերեն, գերմաներեն, ֆրանսերեն եւ այլն):

Վահանի նկարչական սաղանդն առաջինը նկատելի ու բարձր է գնահատել նկարիչների միության այն օրերի նախագահ, ճանաչված նկարիչ Սուրեն Սաֆարյանը:

Գեղարվեստաթատերական ինստիտուտը բեմադրող-նկարչի մասնագիտությամբ ավարտելուց հետո Վահանն աշխատել է Երևանի համաձիկների թատրոնում եւ ներկայացումներ բեմադրել, շարունակել է ձեւավորել մանկական զբոս, բանաստեղծությունների, նաեւ դասարանական ստեղծությունների ժողովածուներ:

Իմ ձեռքին է Վահան Ավագյանի հրատարակության դասարանական ալբոմի թվային տարբերակը, որը գրաֆիկական գործերի մի իսկական զանազան է: Այն բացվում է երկու ճանաչված արվեստագետների մուտքի խոսքով. առաջինը համաշխարհային մեծակույր խոսքի դասարանական **Իգոր Լաունովիչ Գոլոմեսոկին** է (1929-2017)՝ վերնագրված «Վահան Ավագյանի գրաֆիկան», մյուսը՝ Մոսկվայի Պետական համալսարանի դոկտոր Վալերի Ժուկովիցը (ծ. 1941)՝ «Մարդկային կրքերի ռոմանտիկական էությունը» վերնագրով:

Անկեղծ ասած՝ հազվադեպ է լինում, երբ այլազգի արվեստագետներն այդքան բարձր են գնահատում հայ գեղանկարչի

Արեւմուտքին, եւ այդ ամենը, միաձուլվելով նկարչի անհասկանալի գործելաոճին, վերածվում է այնպիսի դեմքի, որը հաճախ չի հանդիպում ժամանակակից արվեստում: Այն ավանդույթները, որոնց հետեւում է Ավագյանը, օտար չեն: Հայ գեղարվեստական մեծակույրը հեռավոր անցյալ ունի՝ հասնում է մինչեւ Ուրարտու, Ասորեստան, ավելի ուշ՝ Հունաստան, Բյուզանդիա, նաեւ Եգիպտոս եւ վերջապես՝ Եվրոպական մոդեռնիզմ: Այդ ամենն իր հետքն է թողել ժողովրդական գիտակցության մեջ, արմատավորվել ինչ-որ տեղ՝ գեներում, կուլտուրայի մեջ, արմատավորվելով մեջ եւ էլ ինչ-որ տեղ: Պատմական ժառանգությունը մութ բան է: «Հանդիպում» եւ «Հակամարտություն» նկարներում մեր դիմաց ակնհայտորեն արեւելյան դիցաբանության գործող անձինք են՝ աստվածներ կամ թագավորներ՝ գազանների գլուխներով: Միայն թե սովորաբար ասորաբաբելական ռեփեֆներին (մակերեսային պատկերներին) բնորոշ դեմքի ներս խորացող թափում լարվածությունն այստեղ լիցիաթափվում է ֆիգուրների դրամատիկական բախումներով:

Նրա գործերի մյուս աղբյուրը Հին Հունաստանի դիցաբանությունն է. այնտեղից են վերցված Ավագյանի բազմաթիվ ստեղծագործությունների սյուժեները: Կենսավորումները, հավերժահարսերը, ամազոնուհիները, սասիները (այծամարդիկ) նրա մի գործից անցնում են մյուսը: Հերակլեսն իջնում է մեռյալների թագավորություն, Աթենասը վիճում է Մարսի հետ: Բայց, ինչպես եւ արեւելյան սյուժեներում, դա ոճավորում չէ, ասեմք՝ հունական անձնուհիների եւ ասորական ռեփեֆների հայտնի դասկերների մասնությամբ: Այստեղ ամենից առաջ գրավում է ազգային մեծակույրների հենց ոգու մարմնացումը գրաֆիկայի միջոցներով, որն արմատացած է նրանց դիցաբանության մեջ:

Դարաշրջանների այս շերտավորման մեջ է ներխուժում XX դարը՝ իր մոդեռնիզմի գեղագիտությամբ, գիտակցության մասնավորությամբ, շարժունությամբ ու հեզմանով: Եվ մի օտար նկար-

չեղյակային) եւ շարժական մոտիվների կասաղի դիմադրական դժվար է հասկանալ, թե ով ում դեմ է կռվում: Դասարանական ուժերի եւ էներգիայի բախում է, որոնցից առաջանում են խորհրդանշան, ցատուհի, անկման, մահվան կերպարներ:

Նկարների օտար ավարտվում է «Նոր Աստվածություն»-ով. այն ինչ-որ խորհրդանշան, մեթոդայափոխ, անկյունավոր բան է, որը ձողերի վրա սանում են անդամ մարդկային ֆիգուրները: Ո՛ր: Որդեպի այն բարձրացնում մեր դարի դասկանդանին հին աստվածների փոխարեն:

Արվեստաբան Վալերի Ժուկովը կարելու է հասկանալ նկարչի սիմվոլիկ (խորհրդանշական) մտածողությունը: Ըստ նրա՝ աշխատանքներում ներկայացված է ոչ թե իրական կերպարի դասկեր, այլ սիմվոլ (խորհրդանշան), որոշակի հոգեվիճակի խորհրդանշան: Միայն այդ տեսակետից կարելի է զննել նրանց իրական ընկալումը: Այդ դեմքում նկարի ընդհանրացման ուժը բացում է զգացողության ռոմանտիկական, մարդկային ոգու ուժը: Նկարները դառնում են մեղիսցիայի նշաններ, որոնք, հեռացնելով ողջ անկարելուց, բացահայտում են նրա խորքն ու ուժը: Ավագյանի գործերը հուզում, ցնցում են դիտողի զգացմունքները, գրում է արվեստաբան Ժուկովը: Նրանցում ուժ ու կիրք կա, վաղուց անցած նախնադարյան ժամանակների ավերիչ բնազդներ: Նրա աշխատանքների գաղտնիքը կանխատեսվածի եւ կամայականի, ստատիկի եւ դասականի հավասարակշռությունն է:

Դրանք գրեթե միշտ ֆիգուրալ գործեր են, հեռու լուսանկարչությունից, բայց առարկայական ճանաչելիությունն անառարկելի է: Ծնվող զգացումների ուժը Ավագյանի յուրաքանչյուր աշխատանքի դարձնում է իմաստավոր եւ ավարտում: Ընդամենը՝ մի ֆանի թեմաներ, եւ սյուժեների ու ձեւերի ինչպիսի բազմազանություն:

Այլաբանության լեզուն, եթե այն հասկանալի է, դիտողին ներառում է երկխոսության մեջ հեղինակի հետ: Սկզբում գուցե լուրջ է ստեղծագործության վերնագիրը կարդալ: Այն հակիրճ է, բայց ճշ-

վագյանի կսավներում այն մարդկային ֆաղափարության հնագույն դիցաբանությունն է: Նրա մարտական սյուժեներում ցնցում է իրադարձության դիմադրական: Դրանք գրաֆիկայով արտահայտված հաջաբանական «Սոփոսակի» ակնթարթներ են՝ նույն հաստատականությունը, նույն լարվածությունը, նույն ձգտումը, նույն դրամատիզմը: Կենսավորումներ, միմոսավորումներ, ամազոնուհիներ, գլադիատորական մրցախաղարկների անվախ զինվորներ, առաստելական հերոսներ՝ այդ ամենում խստացված դրամա՝ անցյալ ժամանակների զենք ու գրահով:

Նրա սիրած մյուս թեման մարդու մարմնի գեղեցկությունն է: Այն մեկնաբանում է որդեկության բարձրագույն, կասարյալ ստեղծագործություն: Ընդամենը մի ֆանի շարժումներով, մի ֆանի գծերով եւ ընդգծված կոմիք, կարծես դասական սոնավորմամբ ստեղծում է բացարձակ ֆիզիկական, բնութագրական կերպար, ծավալում ինտելեկտական մասշտաբի զգացողությունների իրադարձություն: Այս նկարչի համար իրականությունը զուտ առիթ է դիտողի հետ դրամատիկական, կրթն հանդիպման համար, եզրփակում է արվեստագետը:

Ավագյանը 1985-ին անդամագրվել է Երիտասարդ նկարիչների միությանը, 1995-ին նրա գործերը ցուցադրվել են Մոսկվայի նկարիչների կենտրոնական սանը, 1996-2001-ին՝ Եվրոպական «Մարտի» արվեստի ցուցահանում, որտեղ 2001-ին նա ունեցել է նաեւ անհատական ցուցահանդես: 2002-ին դարձել է Միջազգային գեղարվեստական ֆոնդի անդամ, հաճախ ցուցադրվել Մոսկվայի Մանեթում ու Նկարիչների կենտրոնական սանը: 2010-ին որմանկարներով ձեւավորել է Հայկական մեծակույրի կենտրոնը Մոսկվայի Կադոնյա օրգանում, 2011-ին դասկերագրող Աֆանասելի ռուսական հեփաթները, 2012-ին ստեղծել է Միխայիլ Բուլգակովի «Վարդեսը եւ Մարգարիտան» վեպի դասկերագրողությունների օտար:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Կան անձինք, որոնց մասին ինչ էլ գրվի, ինչ էլ նկարահանվի՝ կգտնի իր ընթերցողին ու դիտողին: Այդպիսի հազվագյուտ անձանցից է Սերգեյ Փարաջանովը, եւ այդպես մեկ շնչով կարգացվում է նրա մասին հեթական գիրքը՝ Սերգեյ Գալստյանի «Փարաջանով. Հանդիմունքներ եւ ոչ միայն...» հասորը («Էդիթ Թրին», 2020):

Դարձյալ Փարաջանով, կհարցնեն շատերը: Այո, դարձյալ, քանի որ ընդամենը երկու հայկական ֆիլմ ստեղծած Փարաջանովը մնում է ամենանշանակալից հայ կինոյի մարտիկը, որը, հիրավի, անսպասելի է, անվերջ է... Փարաջանովի մասին գրում ու խոսում են անգամ նրան հեռավոր հեռու ճանաչածները... Իսկ ինչո՞ւ նրան չհանրադարձար նրա մեծնությունը ֆսան արուց ավելի վայելած Սերգեյ Գալստյանը (որին կասակասեք արվեստագետը հաճախ ներկայացրել է որդես իր «Եղբորդին»), ուստի մեր վասակասեք կինոգեո-արձակագրի այս նոր հասորը բնավ չէր տեսնվում համարել սուրբ «մոդայիկի» (մանավանդ եթե նկատենք, որ նա կես դարից ավելի է, ինչ մասնագիտորեն արժեքավոր է «մոդայից» շատ հեռու մեր կինոգործիչներից շատերին): Ինչու, որ սարիներ շարունակ հնարավորության սահմաններում կարողանում էին Փարաջանովի մասին գրված յուրաքանչյուր տողը, որ սարին մի քանի անգամ հյուրեր են ծանուցում նրա թանգարանը ու երբեք չձանձրանալով՝ դասնում նրա մասին, այս գրքում էս, չգիտես քանի տարի անգամ, հաճույքով ընթերցեցի վաղուց ի վեր ծանոթ իրողությունները, բայց, որ ամենակարևորն է, այս հասորի շնորհիվ նորանոր շարիքներ ավելացան իմ արդեն իմացածին...

Սերգեյ Գալստյանն իր գիրքը փակագծում ենթավերնագրել է «Տարօրինակ վեպ զարմանալի մարդու մասին»: Իրականում սա հուշագրական վավերագրություն է, որ ժամանակագրորեն ներկայացնում է արվեստագետի կենսագրությունը՝ ընդելուզված նրա հետ հեղինակի հանդիմունքներին եւ այլ կինոգործիչների ու ծանոթների հետ ունեցած զրույցներին: Պատումն ընդմիջարկվում է հոչակավոր բեմադրիչի մեջտեղում, նրա նամակներից բերվող հասկանալի եւ եզրափակվում նրա մասին արտաստեղծ վայելալ կարծիքներով...

Գիրքը բացվում է Հանո Սահյանի հայտնի տողերով՝ «Ինձ ձանձառել մի փչ ղժվար է, Հասկացե՛ք, էլի, ես մի փչ բարդ եմ, Քարի դես դինդ, եմ, հողի դես փխրում, Ինչքան չլինի՝ դեռ մի փչ մարդ եմ», որը լսելով՝ Փարաջանովը բացականչել է. «Ես խոսեմ եմ...»:

Սերգեյ Գալստյանի՝ Փարաջանովի հետ ընկերությունը սկզբնավորվել ու զարգացել է մասնագիտական ամուր հողի վրա՝ «Կինոյան ուղևորներին» փորձնական օրինակի համատեղ դիտումը Երեւանում, «Սայաթ-Նովա» սցենարի ընթերցումը Երեւանում մի դահլիճում («Այնքան տղավորիչ էր, որ կարծես ներկա էի առաջին կինոփորձերի դիտմանը»), «Նռան գույնի» նկարահանումները նրա կողմից կինոփորձերի համար սյուժե դաստիարակումը... Իր գրվածքն ասումնալի վարդերներին

«Քարի դես դինդ, հողի դես փխրում»...

Սերգեյ Գալստյանի «Փարաջանով. Հանդիմունքներ եւ ոչ միայն...» գիրքը

հավասար ուժով ընթերցող, նկարահանման հրապարակում նաեւ որդես գեղանկարիչ ու լուսաստիկայի վարդես հանդես եկող Փարաջանովը դրսևորվում է նաեւ իր մարդկային որակներով, որը հոգասար է ստեղծագործական խմբի մտող աշխատակցի հանդեպ, որը, լսելով Գալստյանի հայրամալու լուրը՝ երեկոն ամսիջաղթեք վերածում է բուռն տոնախմբության... Եվ համանման ուրիշ շատ դրվագներ՝ լեցուն հունորով, թախիծով, ստեղծագործականությամբ, փարաջանովյան անկրկնելի մթնոլորտով... Ինչ ասես չարժի Փարաջանովի՝ հանդարտասից հորինած «Մի կին, երկու տղամարդ՝ չհաշված կոնյակը» «գերկարձամեքսա՛ծ ֆիլմի» բեմադրումը՝ իր, Բելլա Ախմադովիկայի եւ Սերգեյ Գալստյանի մասնակցությամբ...

Մասնակցելով միջազգային կինոփառատոների՝ Սերգեյ Գալստյանն առիթը բաց չի թողել Հայաստանի ու հայ կինոյի մասին կարծիքներ հարցնել համաշխարհային կինոյի դեմեքից: Այդ դաստիարակներն ընդգրկվել են նրա «Անուններ Էկրանի վրա» գրքում (1984), սակայն ներկա հասորից դարձվում է, որ այդ կարծիքներն արտաստեղծները մեծ մասամբ խոսել են նաեւ Փարաջանովի մասին: Դրանց հրատարակումից 36 տարի անց նոր մանրամասներ ենք իմանում, օրինակ, որ աշխարհահռչակ կինոդերասանուհի Հինա Լուրբիջիդան մեքին է եղել Ձալաբնակի հայագրի նկարիչ Գրիգոր Շիթյանի հետ, նրա հետ միասին դիտել «Մոռացված մարտիկների սվերները», եւ Շիթյանն է նրան հաղորդել այդ ֆիլմի բեմադրիչի հայ լինելու մասին: Մոսկվայի կինոփառատոնի մասնակից Լուրբիջիդան Գալստյանի խորհրդով դիտել է «Նռան գույնը» եւ ասել հետեյալը. «Նրա կինոն անծանոթ է, Եվրոպային անծանոթ, նորարարություն է. դա աղագայի կինոն է... Կարծում եմ, ժամանակ է դեքս, տարիներ, մինչեւ որ ծնվի մի հանձար, որ այդպես մեքծի, այդպես ստեղծագործի, իսկ ձեր Փարաջանովի արածը նոր խոսք է, նոր ոճ, նոր կինոլեզու»: Գալստյանը նաեւ վկայել է, որ երբ կինոբեմադրիչն իմացել է Լուրբիջիդայի կարծիքը, ասել է. «Երբ թույլ տան նկարելու իմ «Արա Գեղեցիկը», եւ Համիրամի դերում կհրավիրեմ Ձինային: Թող նկարահանվի նաեւ հայ կինոյում»: Ֆանտաստիկ թվացող զաղափար, որը, ինչպես ասում են, չափազանց հրաշալի էր՝ իրականություն դառնալու համար...

Հայտնի է, որ փարաջանովյան անունը ժառանգության կարեւոր մասն է կազմում նրա նամակամուտ, հասկալթես բանտում գրած նամակները: Առանց չափազանցության կարելի է ասել, որ դրանք համաշխարհային նամակագրության եզակի էջերից են, որոնց ընթերցումը բնագրով տարի-

ներ առաջ հոգեկան ցնցում էր դասձառել ինձ: Պակաս հոգեցունց չեղավ դրանցից մի քանիսի ընթերցումը հայերեն թարգմանությամբ, որոնք Սերգեյ Գալստյանն ընդգրկել է իր հասորում: Մայրենիին լավ չսիրալթեսող Փարաջանովի՝ բանցից աշխարհին նեքված գրավոր խոսքը հայերենի տարածի մեք հնչում է կարծես ավելի ազդու... Եվ ո՞վ ասաց, թե լավ հայ չէր Փարաջանովը: Միայն Վարդանովին գրած նրա նամակի հետեյալ տողերը ջնջում են այդ կարծաշիղը. «Ուղարկում եմ իմ մագերից մի փունջ: Եթե ես չհասնեմ Հայաստան, մագերս թաղի՛ր մեր հողում: Համբուրում եմ եք եւ հողը մեր... Որդու ցույց կտաս Սեւանն ու Արարաքը...»:

Առհասարակ, «Փարաջանովը եւ հայությունը» թեման կարիք ունի մեքալթես նորանոր համալրումների: Մեր կինոգեոների (Կարեն Զալաբնար, Սիրանույե Գալստյան եւ այլք) որոշ աշխատություններ բացալթեսել են նրա արվեստի առնչությունը հայ ավանդական մեքակույթի, գեղագիտական մեքածողության հետ, Ասատուր Փաշայանն իր «Սերգեյ Փարաջանով» հասորում (2018) հավալթել է հայ իրականության հետ կինոբեմադրիչի կարդերի զգալի մասը: Հասկալթես հուշագրություններում սիռված են բազում հիշատակումներ Փարաջանովի՝ հայության հետ ունեցած ընտանեկան, զգացական, ստեղծագործական եւ այլ սիռի հեռու ու մոցիկ ամեքնասարթեր առնչությունների վերաբերյալ: Ահա, մնան հայտնի թե անհայտ թանկարժեք վկայություններ է դարունակում նաեւ Սերգեյ Գալստյանի հասորը: Այդ թվում՝ արվեստագետի բերանից երբեմն հնչած թիֆլիսահայ բարբառը («Աբա՛, շանց տուր» կամ «Ես խոսեմ ֆիլմի սցենար դասնեցիր... դուն էս բոլորը խոչե՛ս սարթել, աբա խոսոքանի»): Թե ինչպես է սիրել Հանո Սահյանի բանաստեղծությունները՝ անվանելով «դարերի դեքգիա»՝ դրան հաղորդակից դառնալով բանավոր հայերենով ու գրավոր ռուսերենով: Թե ինչպես Մարտիրոս Սարյանը «Նռան գույնը» դիտելուց հետո համբուրել է Փարաջանովի ձակասն ու ասել. «Տղան, ինչ ես կորցրել կինոյում, դու դեքս է գեղանկարչությամբ զբաղվես, դու մեք նկարիչ ես»: Թե ինչպես կինոբեմադրիչի մայրը չի հավանել «Նռան գույնը»՝ ասելով, որ որդին «ջիգար չի դրել ֆիլմի մեք» (ի դեք, հայրս դասնում է, որ Փարաջանովի հետ Երեւանի դեքհամալսարանի ուսանողների հետ ունեցած մի հանդիման ընթացքում վերջինս ասել է, թե իր մայրը մալթրնորում է «Սայաթ-Նովա» հեռուստաֆիլմը...): Թե ինչպես է նա կալանավայում մեքծել. «Երանի հետս մի հայ լինեք, չորս տարում ինձ լավ հայերեն գրել-կարդալ կսովորեք-

ներ»: Թե ինչ է վկայել նա իր տոնի մասին («Օնիկ Փարաջանովը՝ հորեղբորս տղան, կոնսերվատորիայի դորթետուր Հովհաննես Փարաջանյանը ինձ ասում էր... որ Փարաջանովները բնիկ թիֆլիսեցիներ չէին, նրանք տեղափոխվել էին Ախալցխայից: Հայկազ հորեղբայրս Հայաստան է տեղափոխվել իր ընտանիքով 1920 թվականին»): Փաստեքն, հայ մեքակույթին այնքան ակնավոր դեմեք դարգեաած Ախալցխայի գավալթերի շարունակ միջի այսուհետ հավելել նաեւ Սարգիս Փարաջանյանի անունը...

Եվս մեք արժեքավոր վկայություն: Փարաջանովի թանգարանում ցուցադրվում է 1989-ին Սամբուլում արված Մաեստրոյի մի գծանկարը՝ ինքնանկար ուն Մարտիրոսի հետ. փարաջանովյան միակ մասունքը, որն ունի հայաստան մակագրություն եւ ստորագրություն (թեքն ձեռագրից դարձ է, որ Փարաջանովը սոսկ կրկնագրել է մեք ուրիշի արեւմտահայերեն գրածը): Գալստյանը 1991-ին Սամբուլում հանդիմել է այս Մարտիրոսի՝ դուլսահայ գործարար Մարտիրոս Պալըզձյանին, որը նրան դասնել է Փարաջանովի հետ իր հանդիմունքների մասին, մասնավորալթես «Թուրիայի երիտասարդ դեքեքների» կողմից նրան սղառնալու մասին, որին արդեն ծանոթ էինք Կորա Շերեքեքի «Կոլաժ ինքնադիմանկարի ֆունին» գրքից...

Գրի եզրափակիչ մասն ամեքնասարթեր անձանց սրքի խոսքերի, մասնագիտական գնահատականների, հուշ-դաստիարակների մի հավալթածու է՝ ակադեմիկոս Սուրեն Երեւանից մինչեւ կինոյի կեքդանի դասական Ժան-Լյուկ Գոդարը, նորոգ հանգուցալ հոչակավոր դեքասան Ռոբեր Օսեյնից մինչեւ «Նռան գույնի» նկարահանումներին ներկա գեքված Հաղալթեսի բնակչուհի Լուսիկ Սահակյանը...

Ինչպես Սերգեյ Գալստյանի մալթորդ գրերը, «Փարաջանով. Հանդիմունքներ եւ ոչ միայն...» հասորը եւս արտաքմաղթես գեղեցիկ է, հարուստ ծանոթ-անծանոթ դասկերազարդումներով, գեղեցկալթես կինոբեմադրիչին հիրավի վայել ձեւավորմամբ...

«Օրիտուն ու Սիգիփոսը» (2007 թ.)

ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉ ՎԱՆԱՆ ԱՎԱԳՅԱՆԻ...

⇒ 6 Վահան Ավագյանի ստեղծագործությունների զգալի մասը գեքնվում է Ամերիկայում, Գերմանիայում, Շվեդիայում, Ավստրիայում եւ Ռուսաստանում՝ հիմնականում մասնավոր հավալթածուներում:

Դժվար է ասել, թե Վահանի ձակասագիրն ինչպես կդասավորվեր, եթե մնար ու ստեղծագործեր Երեւանում եւ այստեղ ստեղծեր իր գույնն ու ձեռագիրը: Սակայն, ինչպես տեսնում եք, այդպես չեղավ եւ գուցե մեք աշխարհի մեք ձանաղարհ փնսրելու նղալթեսով տեղափոխվեք Մոսկվա, ինչը, ըստ էության, իրականացել է: Այդուհանդերձ, իմ լավ բարեկամին ուզում եմ հիշեցնել, որ հայերենի հողի ուժն ավելի քան զորավոր է եւ անկասկածելիորեն կարող է դառնալ նոր նվաճումների անղառ աղբյուր:

Թերեւս եկել է տունդարձի ժամանակը:

«Երեք դեքս» (2007 թ.)

ՄԵԼՆՆՅԱ ԲԱԴԱԼՅԱԼ

Տափսուսը

Եթե ուզում ես ինձի ֆեյսբուքի վրա գրել, հոգեդուրս ու ֆիզիկապես ջլատել՝ մտի սոցցանցեր: Մտի ու խելագարվիր, մտի ու կորցրու ողջամտությունդ, մտի ու ազատությունդ խաթարիր, մտի ու մտքդ փայլալույս: Մտի ու ընկիր թակարդը:

Մեր մենթալիստները, մտածողական կերպերը հրաշալիորեն բացահայտվում են սոցցանցերում, այստեղ մարդիկ արտահայտվում են բավական անկաշիվաբար ու ազատ: Ունենալ մարդուն, օրինակ, ռեալ, կյանքային իրավիճակներում բոլորովին այլ դրսևորումներով են հանդիպել, քան ֆեյսբուքյան իր կերպարն է:

Մեր հանրային դիսկուրսը, լինելով բացառություններով, որտեղ ծրագրային գաղափարական խնդիրներ են շեղվում, լավագույն դեպքում՝ վերլուծություններ, կամ իրարմերժ կանխատեսումներ են, դրսևորվում է ֆաղափարական, մասնավորապես առաջին դեմքի կամ հիմնական դեմքերի որևէ մի արտահայտության, անգամ մեկ բառի շուրջը: Հանրային մտքի ակտիվացման լավագույն մոտիվացիան սա է, որտեղից սկիզբ է առնում դարձյալ մի զբաղմունք՝ բառախաղ՝ սրամտախաղային մրցույթի դաս մի բան, եւ հնարավորինս լայն-

րեն օգտագործվում են հայերեն լեզվի սարբեր շեղեր:

Առավել հիմնարկությունները ավելի մեծ լսարան են ունենում՝ ստեղծելով հանրային մտքի «ստեղծագործ» երևակայությունը: Մարդկանց զբաղեցնող կամ խաթող շեսարաններ այսօր աղիտակում են սոցցանցերը: Մի քանի լարախաղաց մասների վրա դրսևորվում է բյուրավոր մարդկանց: Մենք էլ, բան ու գործ թողած, մտքներս կենտրոնացնում ենք այդ ուղղությամբ, հետեւանք՝ ժամանակի զուր վատնում, իրական խնդիրներից շեղում, նյարդերի փայլալույս: Ասեմք, ի՞նչ կարելու մի բան էր, որ Վազգեն Մանուկյանը մի քանի հոգու ասել էր՝ բուն: Միլիոնավոր մարդկանց օրը ցերեկով, աճարարի ճարտկությամբ ու

հանգիստ խղճով խաբեցին, թախանջեցին հոգեդուրս դեպքերում կանգնած հրահանգիչները, դա ոչ ի՞նչ, կամ էլ այսօրվա բան անցավ մարդկանց գլխով՝ ռուսները, հող թողեցին թուրքին, զավակ կորցրին, աչքները ճամփին զավակներին են դռն սղախում՝ անհետ կորած, թե գերի ընկած, էլ ինչերի միջով չանցան, սա ոչ ի՞նչ, բուն ասելը լինում էր դարձավ: Արժանադատությունն են խաղում՝ էլ չէ՞ն ծախվելու 10 - 20000 -ով, վայրենի բղավոցներով ու հարայ-հրոցով Եռաբլուր չէ՞ն բարձրանալու, իրար չէ՞ն բզկեցելու:

Մարդու գինը, մարդու արժեքը, մարդու հանդեպ վերաբերմունքը. ո՞վ է խոսում այս մասին, ինչու՞նչ չեն կարելու մարդուն:

Առաջիկա համարում

«Ազգ»-ի հաջորդ համարում անգլերենից թարգմանաբար լույս կստանա ղրկ. Արապի Գյունջյանի «Լազերային դարձված Չայասանի դարձությունը ցնցող դարձադրոս է, որը հնարավոր է փոխել» վերնագրով ծավալուն հոդվածը: Ուսագրավ այդ նյութի հեղինակը մասնագիտությամբ ֆիզիկոս է, լազերային գիտության հմուտ մասնագետ, դեռևս 90-ական թվականներից ֆաջածանոթ նաեւ հայաստանյան մասնագետների կարողություններին: Նա բազմաթիվ գյուների հեղինակ է, երկար տարիներ դասախոսել է Մոնթեռալի (Կանադա) ՄակԳիլ համալսարանում, եղել է ամբիոնի վարիչ: Հեղինակություն է վայելում նաեւ ՀԲԸՄիության, ԹՄՄիության, ՌԱԿ եւ ազգային-եկեղեցական օրգանակներում:

Շարիա Օերունյանի հեռուստատեսային նոր նախագիծը

Բելոնոսաբնակ գրող եւ ֆիլմարձարիչ Շարիա Օերունյանը վերջերս ավարտին է հասցրել հեռուստատեսային ինֆոմատիվ մի ծրագրի փորձնական դրվագը: «1+1=2» խորագրով ֆիլմը, որի առաջին ավարտում մասն է ներկայացվել եւ ընդունվել «Lonely seal» կոչված ֆիլմի, սցենարի եւ երաժշտության միջազգային փառասունի կողմից,

դասնում է Մարիել Մորիսի մասին, մի կնոջ, որ թերզարգացած, ընդհանրապես սովորելու անընդունակ լինելով՝ 1960-ական թվականներին զբաղեցրել էր կրթության հասուկ խորհրդատուի դասը: Նկարահանումները կատարվել են Մասաչուսեթսում, ու թեւ ժամանակի առումով հետառաջ դրվագներ կան, ֆիլմը հիմնականում ներկա ժամանակում ներկայացնում է, թե ինչպես են Մարիելի ամուսիններն ու դուստրը գիրք գրում նրա կյանքի եւ գործունեության մասին, անդրադարձալով ընթացիկ կազմելու, ծնող դառնալու թեմաներին: Ըստ սոցցանցերում հայտնված Օերունյանի գրության, ֆիլմը եզակի է, ո-

րովիեցել վեր է հանում սոցիալական խնդիրներ, որոնք կարող են փոխել մարդկանց վերաբերմունքը միմյանց նկատմամբ: Ֆիլմը էկրանային տարբերակն է 2014-ին նույն հեղինակի բեմադրության, որը լավ էր ընդունվել թատերասերների կողմից: Ներկայիս դերասանական կազմն ու նկարահանողները հովանավորներ են որոնում, որոնցից կարողանան ֆիլմի մնացած 7 դրվագները եւս հաջողությամբ ավարտել: Հետաքրքիրներին խորհուրդ է տրվում այցելել Amazon շեսաժաղավենների մրեմիում բաժինը: Տեղեկությունը՝ «Միրո Սիեթեթթթ» շաբաթաթերթից: Ն.Օ.

Փախված Արցախից

Պատերազմական ժամանակահատվածի ընթացքում Երևանում արցախցիների հետ էլ ավելի սերացավ, նոր ծանոթություններ, երկրի ընդհանուր իրավիճակի մասին երկու տարբեր տեսակի կարծիքների բախում եւ, իհարկե, աղաղակի նկատմամբ հավաս, որն արցախցի Ասաննա Աղաջանյանը դառնում էր իր մտքում եւ աղոթում սահմանին կանգնած եղբայրների համար:

գյուղի մի քանի կանայք, դատերազմական թեժ ժամանակում հավաքվել էին մեկ մղասակի շուրջ եւ կարող էին անձեռնադատաբար հազուս գինվորների համար: Քանի որ Ասաննան երիտասարդ էր, գրեթե իմ հասակակիցը, միանգամից ցատկեցի ծանոթանալ իր հետ: Առաջին երկու նախադասության փոխանակումից իրար չհասկացանք, քանի որ աղջիկը խոսում էր Արցախի բարբառով, սակայն շուտով, երբ ամեն բան հարթվեց եւ հասկացանք միմյանց, դարձանք մերեւել ընկերուհիներ:

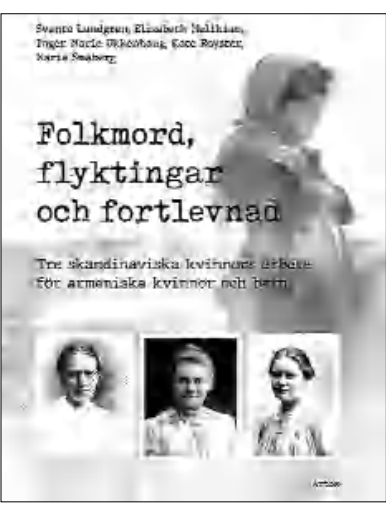
հետ արագ ոտի կկանգնեն: Հայրն էր մի քանի հաս նուր բերել այդ օրերին Արցախից: Ընտրվել էր ամեն բան հանդարտվեց, Ասաննան վերադարձավ Աստիանակերս, բայց չէր մոռացել, որ մեր խոսակցություններից մեկում իրեն ասել են, որ լինում էր սիրում մեղրով փախվալ: Ձանգահարեց եւ ասաց, որ փախված Արցախից դեռի Արզական ճանապարհին է եւ շուտով կարող եմ ստանալ եւ համեստել: Երբ արդեն ստացա փախված, անչափ հետաքրքրական էր տուփի բացման ընթացքը. տուփի վրա Ասաննան գրել էր... «Շեղ ինձի, լավ ինձի, մի բուռ սեր Արցախից»:

Պատերազմական օրերին, երբ ծանոթացա Ասաննայի հետ, ինչպես բոլորը՝ նա էլ սխուր էր, քանի որ հետո չէր տանից հեռու աղբյուր եւ սահմանին հարազատներ ունենալը. եղբոր՝ ամեն զանգից հետո, փոքր ժողի երկուստեղ անդրադարձում էր դեմքին: Ասաննան, իր մայրը եւ Արզական

ԵԱԳԱ ԳԵՏՈՒՅԱԼ

Շվեդերեն հատոր հայանպաստ միսիոներուհիների մասին

Անցած տարեկան շվեդական «Արսնու օֆ Նորմա» հրատարակչությունը լույս է ընծայել «Յեղասպանություն, փախսականներ եւ գոյատևում. երեք սկանդինավուհիների աշխատանքն ի նդաս հայ կանանց եւ երեխաների» շվեդերեն հատորը: Ինչպես նշված է գրքի ծանուցման մեջ, այն հայկական եւ օսմանյան դասնության, նաեւ սկանդինավյան առաջնության եւ օժանդակության ու կին գործիչների դասնության մի մաս է եւ նդասակ ունի ուսարություն հրավիրել այդ նվիրյալ կանանց վրա, որոնց աշխատանքը կայանի է աշխարհի հայերի օրջանում, սակայն ոչ Սկանդինավիայում:

Գրքի հերոսուհիներն են Առաջին համաշխարհային դատերազմի ընթացքում Օսմանյան կայսրությունում հայերի ցեղասպանության ականատես դարձած եւ վերադարձներին գործնական օգնություն ցույց սված սկանդինավյան միսիոներուհիներից երեքը՝ շվեդուհի Ալվա Յուհանսոնը, նորվեգուհի Բողիլ Բյորնը եւ դանիուհի Մարիա Յակոբսենը: Պատերազմից հետո նրանք վերադարձել են սարածաօրջան՝ հիմնականում աշխատելով հայ կանանց եւ երեխաների հետ, փրկելով շատերին մահմեդական գերությունից, աշխատանք հայթայթելով նրանց համար: Այս միսիոներուհիները հետագայում հանդես են եկել Յեղասպանության մասին իրենց վկայություններն ամփոփող հոդվածներով եւ գրքովներով:

Գրքում հոդվածներ ունեն Սկանսե Լուդգրենը (Ֆինլանդիա), Էլիզաբեթ Սելիյանը, Քեյթ Ռոյսթերը (Դանիա), Ինգեր Մարի Օֆենհաուզը (Նորվեգիա) եւ Մարիա Սոնբերգը (Շվեդիա): Ի դեմ, անցյալ տարի զույգ հասոներով լույս է տեսել նաեւ Քեյթ Ռոյսթերի «Քարեն Եփիեն եւ հայ ժողովուրդը» աշխատությունը՝ դանիերեն բնագրով եւ անգլերեն թարգմանությամբ: Ա.Ք.

ՀԱՍՏԻԿ ՊՈՂՈՍՅԱԼ

...Նա ամբողջ իր ազգի խնդիրներով, որ-
ստեղ ղեկավար էր՝ ընթացք ասաց իր խոսքը,
դաշտեր, շարունակեց ստեղծագործել
ու չդավաճանել արվեստի իրական չա-
փանիճներին... որովհետև կռվում էր իր
զենքով:

*«Չեմ ուզում մանրանալ, իմնս ինձ դա-
վաճանել, վազել ամեն մի անարժան
առաջարկի ետևից: Իհարկե, եթե դու
սան ճղամարդ ես, դու դարձավոր ես ա-
դախակցել ընթացիկիդ ամբողջը: Սա-
կայն ինչ գնով... Շարունակ, ամեն օր էկ-
րանից ծիկրակելով... այդ այդ ծիկրակե-
լով եւ ոչ թե խաղալով...»*

**Նճան մակարդակ, նույնիսկ շատ ե-
կամարքեր, ես չեմ ընդունում,** -
այսպես էր նա դաժանում իսկական
արժեքները՝ լինի արվեստում, թե կյան-
քում:

Վիգեն Ստեփանյանը թողեց ավելին,
քան հասցրել էր ինքնին՝ բազմաթիվ դե-
րեր թատրոնում, ֆիլմերում, ինչպես նաև՝
իր իսկ բեմադրությունները:

Հայ դերասան, բեմադրիչ, արվեստի
վասակավոր գործիչ, իսկ ուսանողների

կարճամտերած եւ մեկ լիամտերած ֆիլմ:

Հարուստ ու բազմաժանր է եղել նրա
ֆիլմագրությունը: Եվ ինչ դեր էլ մարմնա-
վորել է Վիգեն Ստեփանյանը, գլխավոր
թե երկրորդական, խաղացել է գերա-
զանց ու ինքնասիրտ: Հիշենք թեկուզ մի
ֆանիստը՝ «Երկուսն» (1976 թ.), «Հուստ
աստ» (1978 թ.), «Երջանկության մեխա-
նիկա» (1982 թ.), «Կառիսան Առաքել»
(1985 թ.), 1984-ին «Արևա Ջոն» ֆիլմ-
ներկայացում (կոմս Էսսեկս), «Սոփի-
սակ ոսկոր» (1988 թ.), «Ձայն բարբա-
ռոյ» (1992 թ.) ... Իսկ վերջին աշխա-
տանքներից է եղել դերասան, դրամա-
սուրգ Ռուբեն Փաշինյանի «Տղաս, ո՞ր է
Եփրատը» կարճամտերած ֆիլմը՝ Հայոց
ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի կա-
դակցությամբ:

Վիգեն Ստեփանյան-արժիստը հայտնու-
թյուն էր նաև հեռուստաթատրոնի եւ ռա-
դիոյի համար՝ իր կերպարներով, գլխավոր
ու երկրորդ դերերով, որոնց
մասին ֆիչ է խոսվել:

-Վիգենը չէր խուսափում երկրորդային
ու նույնիսկ երրորդային դերերից, երկ-
րորդներից, որովհետև սաղանդավոր էր ու
գիտեր, որ իր՝ թեկուզ մի ֆանի ակնթարթ

Իմ կողմից նստած էր Հովհաննես Մելի-
նյանը, որն արդեն նախատեսել էր, որ
ղեկ էր հեռուստաներկայացման սցենար
գրի Քոչարի մասին, իսկ բեմադրող ռե-
ժիսորը ես էի լինելու: Մինչ այդ արդեն
խոսել էր Հայոց Քոչարի դուստր՝ Մերի
Քոչարի հետ: Նա ձեռք բարձրացրեց ու ա-
սաց:

-Ես նույնպես ունեմ սցենար գրել Հայ-
ոց Քոչարի մասին: Իսկ վերնագիրը կլի-
նի «Հայոց Քոչարը ներկայանում է»:

Ստեփան Պողոսյանն այդ դաժան ի-
րեն հասուկ անմիջականությամբ ա-
սաց:

-Տեսե՛ք, հա՛, եթե լավը չեղավ, Մերի
Քոչարը ձեզ կտղանի...

Հովհաննես Մելիքյանը սաղանդա-
վոր գրող էր: Կասկածից վեր էր, որ փա-
ռահեղ գործ էր լինելու: Նա դարձապես
հայկականացրել էր Երկրորդ համաշխար-
հային դաժանագրի թեման: Ես սկսեցի
աշխատել որդես բեմադրող ռեժիսոր:
Դերաբաշխումը կատարվեց: Եվ այսօր
էլ, երբ մտովի անդրադառնում եմ, հա-
մոզվում եմ, որ միայն Վիգեն Ստեփա-
նյանը ղեկ էր մարմնավորել Հայոց Քո-
չարին:

մանի «Հետադարձ կադ» դիտելը, որը
խորհրդային դերասանուհիների համար-
կան ու սնտեսական կյանքի համար-
ձակ ֆունդամենտությունն էր: Այն թեև չի
դաժանվել ժամանակի սեփականա-
կան միջոցների սղության դաժանումով,
բայց Հերբերտ Գաստարյանը մինչև
հիմա էլ հիշում է, թե Վիգեն Ստեփա-
նյանն ինչպես կարողացավ կերտել մի
երկրորդ մարդու կերպար, որով ամբող-
ջական էր դառնում ժամանակի իրա-
կան դաժանություն:

-Հետագայում մեմ անդրադարձանք Ա-
գաթա Զրիսի «Էնդիանուզի առեղծվա-
ծը» գործին, որտեղ Վիգեն Ստեփանյանը
մարմնավորել է էյոլու Պուարոյի ընկերը՝
Հասիմի դերը, որն իր կառուցվածով
երկրորդ դասի նշանակություն ունի՝ ըստ
սցենարի: Եվ նկարահանման համար
մեկնեցինք Տալլին, որտեղ ճիշտ ստեղ-
ծեմ միջավայր: Մեմ մեկնեցինք Տալ-
լին՝ նկարահանման: Վիգեն Ստեփանյա-
նը նաև ճանապարհի հրաշալի ընկեր էր:

Վիգեն Ստեփանյանը հիանալի խա-
ղաց իր հերոսին՝ Հասիմին: Դա երկ-
րորդական, հունորային կերպար է: Բայց
այդ հերոսին խաղալու համար ավելի
մեծ հմտություն էր պահանջվում: Նա ին-
քը հունորով, դաժան անհասկանալու-
թյուն էր, ինչը նաև օգնում էր իրեն բազ-
մակողմանի մոտենալ կերպարներին,
անգամ եթե խաղում էր հերոսական դե-
րեր: Երբ հերոսին սալիս ես հունորային
գույներ, կերպարը դառնում է բազմա-
կողմանի, հետաքրքրական եւ հյուսիս,
ինչպես ինքն ինքն Հայոց Քոչարի կերպարն էր:
Այսպիսին էր Վիգեն Ստեփանյան -ար-
ժիստի սեսակը: Իր ստեղծած կերպարնե-
րից բխում էր նաև իր ֆաղափարական
կեցվածքը. դրանք ուղիղ համեմատական
էին Վիգեն Ստեփանյան մարդու եւ ֆա-
ղափար կերպարի հետ:

Վիգեն Ստեփանյանն ինչ որ անում էր,
լավ էր անում՝ որդես դրամատուրգ, բե-
մադրիչ, որդես դերակատար: Նա երիտա-
սարդ հասակում տոնածառային ներկա-
յացման մեջ երեխաների համար խա-
ղաց նաև Ջոն դաժան թեթև, գլխաճա-
լի, որը սարսիմակ էր երեխաների հա-
մար: Եվ միայն ղեկ էր տեսնել, թե նա
ինչպես արվեստով դեր էր նետում ձեռնա-
փայտը եւ դարձնում Ջոնանուշի ու երե-
խաների հետ...

Ավագ սերունդը լավ է հիշում նրա կեր-
սած Հակոբ Նճանիչի վառ ու հետաքր-
րական կերպարը՝ Էդուարդ Բաղայանի
«Համեցե՛ք Հակոբ Նճանիչի ծննդին»
հեռուստաներկայացման մեջ (դրամա-
սուրգ՝ Արամատոս Պաղայան):

-Մեմ կորցրել եմ հրաշալի արվեստա-
գետի, որի մեծության չափը դեռ զգալու
ենք: Նա իր խաղացած բոլոր դերերով
մնաց մեր հիշողության եւ արվեստի
դաժանության մեջ:

Այդ, ժամանակի մեջ դեռ երեւալու է
Վիգեն Ստեփանյան արժիստի ու հայրե-
նասեր հայի լուսավոր նկարագիրը, որի
խնամքովներից մեկը սարիներ առաջ
նրա ասած այս խոսքերն են, որոնք դեռ
երկար են արդիական լինելու:

*«Ես իմ զենքով եմ կռվում, ես ոգեւո-
րում, հուսադրում եմ հանդիսատեսին:*

*Ինչ էլ լինի, որքան էլ դժվար լինի,
մեմ ամբողջով եմ այս երկրի վրա ու
մտածելու եմ մեր կորուսները հետ բե-
րելու մասին:*

*Մեմ չեմ մոռանալու մեր դարձու-
թյունները եւ շարունակելու եմ մեր ըն-
թացքը հարթելու հավասով: Մեմ տես-
նում եմ Արցախյան դաժանագրից վե-
րադարձած ռազմիկների մարմինները,
իսկ ես ուզում եմ, որ նաև հոգու վե-
րելը տեսնեմ, հասկանամ, թե ինչ է խլել
դաժանագրը նրանցից, օգնեմ, որ իրենց
սերը գտնեն այս կյանքում, մեր կողմից:
Ես ասում եմ, որ մեր հոգուց դաժանակ
լույսը, ես հորդրում եմ միասին փնտրել
այդ լույսն ու վերադարձնել:*

Վիգեն Ստեփանյան՝ մարդը, արվեստագետը եւ ֆաղափարիչը

համար՝ դարձապես սիրելի վարդեր, որ
իր կոչումը վասակել էր սեփական
կյանքով՝ ինքն իր հետ մինչև վերջ ազնիվ
մնալով:

Ծնվել է 1952 թվականի հոկտեմբերի
8-ին Երեւանում: 1969-ին ընդունվել է
Երեւանի դրամատիկական ինստիտուտի
ժողովրդական ֆակուլտետը: Սակայն
ճակատագիրը նրա համար արվեստագե-
տի ուղին էր նախատեսել: 1973 թվակա-
նին Վիգեն Ստեփանյանն ընդունվում է
Երեւանի Կ. Սամիսյանի անվան
թատրոնին կից դերասանական սու-
դիա, որտեղ մինչև 1977 թվականն աշ-
խատել է որդես դերասան: 1977-1989
թթ. որդես դերասան աշխատել է Երեւա-
նի Սունդուկյանի անվան ազգային ա-
կադեմիական թատրոնում: 1988-1992
թթ. սովորել է Երեւանի գեղարվեստա-
բանական ինստիտուտի ռեժիսորական
ֆակուլտետում: 1989-ին հիմնել է «Արձա-
գանք» թատրոն-սուդիան, որը 1991
թվականին հիմն է դարձել «Մեթո» թատ-
րոնի համար: Մինչև 1994 թվականը ե-
ղել է թատրոնի գեղարվեստական ղեկա-
վարն ու սցորենը: 1994-2003 թթ. աշխա-
տել է Լիբանանում: 2003 -ին վերադառ-
նալով Հայաստան՝ նորից ստանձնել է
«Մեթո» թատրոնի գեղարվեստական ղե-
կավարի դերը: 2007-ին որդես հրա-
վիրված դերասան եւ բեմադրիչ աշխա-
տել է սարքեր թատրոնում: 2007 թվա-
կանից դասավանդել է Երեւանի Խա-
չատուր Արվեստի անվան մանկավար-
ժական համալսարանում, ուր ղեկավա-
րել է ռեժիսորական կուրս: Նույն թվա-
կանին Մոսկվայում բեմադրել է «Ոսկե
նուռ» տոնահանդեսը:

2014 թվականի հոկտեմբերին Վիգեն
Ստեփանյանը նշանակվել է Ալեքսանդր
Սոփոնիստյանի անվան օպերայի եւ բա-
լետի ազգային ակադեմիական թատրոնի
ռեժիսոր:

Խաղացել է ավելի քան 100 դեր սարքեր
թատրոններում, բեմադրել է 43 ներկայա-
ցում սարքեր երկրներում եւ սարքեր լեզու-
ներով, նկարահանվել է մոտ 50 ֆիլմե-
րում, ԽՍՀՄ սարքեր սուդիաներում,
խաղացել է ավելի քան 60 հեռուստաներ-
կայացումներում: Երեք տարի շարունակ
եղել է «Էրեբունի- Երեւան» տոնակատա-
րության գլխավոր բեմադրիչը: Գրել է
բեմականացրել է ավելի քան 10 դրամ:
Իր սցենարով նկարահանվել է երկու

սերող հայտնությունը բեմում կամ էկրա-
նին մնալու է որդես արժեք, հիշվող, սիր-
ված: Այսպիսի արժեքները հազվագյուտ
են, - ասում է անվանի բեմադրող ռեժի-
սոր, արվեստի վասակավոր գործիչ **Հեր-
բերտ Գաստարյանը**, որ Վիգեն Ստեփա-
նյանի հետ բազմաթիվ մնալուն արժեք-
ներ է ստեղծել «Հեռուստաթատրոնում»:
Դրանցից մեկը գրող, դրամատուրգ, ազ-
գային հիշողության եւ դաժանության
դաժանության Հովհաննես Մելիքյանի
սցենարով գրված եւ 1984-ին Հերբերտ
Գաստարյանի բեմադրած «Հայոց Քո-
չարը ներկայանում է» հեռուստաներկա-
յացումն էր, որտեղ Վիգեն Ստեփանյանը
մարմնավորել էր գրող Հայոց Քոչարին:
Ներկայացման այս ձեռքով դաժանում է
գրողի, լրագրողի մասնակցությունը Մեծ
Հայրենականին: Իսկ Վիգեն Ստեփա-
նյան-Հայոց Քոչարը խաղացել է
անկրկնելի:

Հերբերտ Գաստարյանի հետ մեմ գրու-
ցել եմ Վիգեն Ստեփանյանի «Հեռուս-
տաթատրոնում» խաղացած կերպարների
մասին, որոնք բազմաթիվ դաժանություն-
ների հետ միասին գծում են արվեստագե-
տի կերպարը:

Պատմում է բեմադրող ռեժիսորը:

-Հեռուստատեսության ընդհանուր ժո-
ղովն էր, որտեղ որոշվում էր խմբագրու-
թյունների մոտակա անելիքներն ու ծրագ-
րերը: Այդ ժամանակ Գրական-դրամատի-
կական հարդորումների խմբագրության
ղեկավար Մոնիկա-Տեր Պողոսյանն էր:

Հեռուստատեսության ջերմությամբ ընդու-
նեց ներկայացումը:

-Հերբերտ, Մերի Քոչարը ուզում է մեզ
տեսնել:

Ուզում եմ նշել նաև, որ Վիգեն Ստե-
փանյանը փայլուն արժիստ լինելուց բա-
ցի նաև ինքն էր հրաշալի բեմադրիչ:
Դա դրսևորումներից էր այն, որ, երբ աշ-
խատում էին «Հայոց Քոչարը ներկայա-
նում է» հեռուստաներկայացման վրա, ես
որդես բեմադրող ռեժիսոր, իսկ Վիգեն
Ստեփանյանը՝ գլխավոր հերոս, նրա հետ
մի ֆանի դրվագներ մտածեցինք ու ավե-
լացրեցինք: Հետո Հովհաննես Մելիքյա-
նը ծանոթացավ կատարված աշխատան-
քին ու ասաց:

-Աղբիւր, ղաժներ, հոյակապ է:

Հերբերտ Գաստարյանը բազմաթիվ ա-
ռիթմեր է ունեցել աշխատելու Վիգեն
Ստեփանյանի հետ: Ավելի վաղ՝ 1981
թվականին ըստ աներկայացի գրող Ֆելիս
Ջեֆսոնի «Ասված, եղի ինձ օգնա-
կան» վեպի հիման վրա բեմադրել է
«Սոփոնիստ Դոնովանի» գործը, որտեղ
Վիգեն Ստեփանյանը մարմնավորել է
ՀՖԲ-ի խուզարկուի կերպարը՝ այնքան
կենդանի ու կերպարային, որում հառ-
նում է ԱՄՆ-ի այն ժամանակաշրջանը,
որը դաժանության մեջ ղեկ էր հիշվել որ-
դես «Վիգենի ուս»:

1980 թվականին Հերբերտ Գաստար-
յանը բեմադրել է խորհրդային դրամա-
սուրգ, սցենարիստ, հասարակական-
ֆաղափարական գործիչ Ալեքսանդր Գեյ-

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՎԱՐԲԻՆՅԱՆ

Անվաստության հարցերով փորձագետ

Ամերիկյան բարձրագույն համակարգում կադրային նոր փոփոխություններ են ստասվում

Որոշույթի մեծությունը հուսալիորեն դառնալի ամեն ժամ անակնկալներից, ռազմական ստաբիլիտետից, դիվանագիտական «սյուրմոլիզ-մերից», ճնշման հանկարծակի անկումներից, դառնալից է ամենասարբեր ժողովրդավարությունների ահռելի ֆանալ:

Տեղեկատվությունները ձեռք բերելու ել դրանց հեռ ճիշտ աշխատելու (վերլուծելու, գնահատելու, կանխատեսելու ել այդ ամենի հիման վրա ֆաղափականություն կառուցելու) համար դեպքումները դառնում են հետախուզություն իրենց վերլուծական կենսոններով, առանձին ինստիտուտներ, որոնք աշխատում են ստացված ու ձեռք բերված տեղեկատվությունների հետ:

Տեղեկատվությունը մեծ է բոլորի՝ ԱՄՆ-ի նախագահին, Մեծ Բրիտանիայի վարչապետին, Ֆրանսիայի նախագահին, Գերմանիայի կանցլերին, Կրեմլի ղեկավարությանը, նույնիսկ ռուս ավելի փոքր մեծությունների ղեկավարներին, որոշույթի նրանք ճիշտ կառուցեն իրենց աշխատանքը:

Հետախուզությունները, եթե նրանք լավ ֆինանսավորված են, սեխնիկադես լավ զինված են, ունեն գործակալական ցանց ել դրոֆեսիոնալ կադրեր, ադա նրանք հայթայթում են ել նույնիսկ կարելի է ասել՝ արդյունահանում են հսկայական ֆանակայանք ինֆորմացիա, ել ոչ մի մեծության ղեկավար, մեծաբանությամբ արագործնախարար չի կարող այդ ամբողջը ուսումնասիրել (նույնիսկ դարձադես թերթի) ել սարանջառել դրանց մեջ կարելու, էականը երկրորդականից (չնայած մեծ է նեղ, որ երկրորդական տեղեկատվություններում նույնպես կարելի է հետախուզական «մթեր» գտնել): Դա կարող են անել միայն հետախուզները:

Երբ վերջանում են դասերազմները, ռազմական առձակասումները, ադա դարձադես սկսվում են «սառը դասերազմներ», ել հետախուզական գործառույթները մղվում են առաջին դասը: Հիշեցնում են, սառը դասերազմը դա հետախուզական գործառույթների հոմանիստ է: Սառը դասերազմի գլխավոր մասնակիցները դիվանագետներն, հետախուզներն ու դրոֆագանդիստներն են...

Ամերիկյան Կենսոնական հետախուզության վարչության սնորեն **Ջիմա Հասփելը** հույս ուներ, որ մեծության ղեկավարի փոփոխությունից հետո իրեն կհաջողվի մնալ իր դասում, մասնա-

վածից, Բիլը (Ու.Բերնար) միշտ համարվել է հուսալի թիմային խաղացող:

Եվ այսպես, եթե Բերնարը ներկայացվի այդ դասում ել նրա թեկնածությունը հաստատվեց, ադա նրան ստասում է դժվար, բարդագույն հրահանգներով լի, չզիջելու դասումներում, ուղեղների մրցակցության ել դասում լի երկարատե ճանադարի:

Որոշ փորձագետներ նույնիսկ հասկարել են, թե որն է լինելու նրա թիվ 1 խնդիրը: Նա մեծ է ադադուցի կամ հերիի այն դասում լուրերը, թե իբր Ռուսաստանը Աֆղանստանում օգնում է թալիբաններին (ընդ որում այդ ժամանակ արգելված է նաեւ Ռուսաստանում):

Նվազում է, որ իբր այդ ադադուցներից է կախված, թե Ռուսաստանը ԱՄՆ-ի թեմայների ցուցակում որտեղ տեղը կգրադեցնի, ել ինչ թափով ու ծավալով կարողանալվեն դասումիցները Ռուսաստանի դեմ:

2019թ. ԱՄՆ-ում տղադրվեց Ու. Բերնարի մեմուարները «Գաղտնի ուղիներ» խորագրով: Մեմուարներից հայտնի դարձավ, որ Բերնարը նաեւ որոշակի մասնակցություն է ունեցել որոշ միջոնոր, 2015թ. Իրանի հետ միջուկային ծրագրի ստորագրված դասումնադրի գործընթացներում:

Իր մեմուարներում Բերնարը հիշել է նաեւ Ռուսաստանին: Մեջբերում. «Ռուսաստանը այնուամենայնիվ, մեծ երկիր է, հոդարս ել ադդեցիկ, այդ երկիրը ար-

համարել չի կարելի. հասկար առնեմ, որ թերեւս միակ միջուկային տեղությունն է, որը կարող է համարվել ԱՄՆ-ի հետ»...

Իհարկե ԱՄՆ-ը մեծ մեծություն է ել ամեն ինչ չէ, որ այստեղ որոշվում է հեռությանը, արագ ել միաձայն: Բերնարը ունի հակառակորդներ, որոնք գտնում են, որ ԿՀԿ-ն կարի ունի խիստ կադրային ռեֆորմների, որոշույթի համադասաստանի այսուվա համադասարհային ռեալիզմին, իսկ Բերնարը չի լինելով կադրային հետախույզ, չի կարող դա իրականացնել: Այդ ուժերը գտնում են, որ ԿՀԿ-ի սնորենի միակ ճիշտ թեկնածուն **Մայլ Սորելլան** է, որն արդեն երկար տարիներ ղեկավարում է հետախուզության վերլուծաբանական կենսոնը...

Ծանոթագրություն: Միգուցե այս հոդվածը հետաքրքիր ֆաղափագետներին ել որոշ գերատեսչությունների, ժամային ընթերցողների որոշ մասին:

Բայց մեզ համար ռուս կարելու է, թե ինչպիսիք են լինելու ԱՄՆ-Հայաստան հետադա հարաբերությունները, ինչպես մեծ է ԱՄՆ-ը գտնելու թուրքային հետադա «այստեղ» Հայաստանի նկատմամբ:

Որքանով է Հայաստանը հայտնվելու ԱՄՆ-Ռուսաստան հակամարտության առանցքում:

Չմոռանալ, որ ԱՄՆ-ում մեծ դերակատարություն կունենան ամերիկյան հետախուզության տրամադրած տեղեկատվություններն ու գնահատականները:

Պայաստանում ոչ միայն սննդամթերքի, այլև ոչ դարեմային ադադներին՝ հագուստի, կոշիկի, մաքրող միջոցների, ոսկու ել բենզինի ռուկայում է գնաձ նկատվում:

Ըստ Ազգային վիձակագրական կոմիտեի՝ ոչ դարեմային ադադների ռուկայում անցյալ տարվա դեկտեմբերին նոյեմբերի համեմատ 2,3% գնաձ է նկատվել:

Նախորդ տարվա դեկտեմբերի 31-ից վեց ամսով արգելվում է թուրքիայից Հայաստան ադադների ներմուծումը:

«Զանի որ օրեմը արգելում է թուրքիայից ադադներ բերել, ստիպված ենք հագուստ ներկրել Չինաստանից, որն էլ հավելյալ ծախսեր է առաջացնում», մեզ հետ գրույցում ասաց տնավաձառի աշխատակցուի իսկին **Լաուրան**: Այս արգելը «մեղմացնելու» համար առեւտրականները դաստասվում են թանկացնել իրենց ադադները:

Միայն հագուստի ռուկայում գրանցվել է 1,7% գնաձ, իսկ կոշիկը թանկացել է 0,8%-ով:

Գնաձ է նկատվում նաեւ ոչ պարենային ադադների շուկայում

«Սդառողները ամեն մի ադադում գնելու մեզ են ամոթանք տալիս, թե գներն էլի ավելացրել ենք, մինչդեռ չգիտեն, որ այդ հարցում մեմ այդքան էլ մեղ չունենք», ասաց վաձառողուի 30-ամյա **Նելլին**:

Նույն դասերն է նաեւ մաքրող, վազող միջոցների ռուկայում. այս ադադներն մեծ մասը նույնպես ներկրվում էր թուրքիայից: Ազգային վիձակագրական կոմիտեի փոխանցմամբ մաքրող, վազող միջոցների ռուկայում գնաձը կազմել է 1,2%:

Իսկ դեղագործական ադադները թանկացել են 3,2%-ով:

«Ունենք դեղորայքի տեսակներ, որոնք թանկացել են 20-ից 30 տոկոսով, կամ 200-ից 300 դրամով: Օրինակ՝ «Ասկոֆեն-Պ» ցավազրկող դեղահաբերը մայիսին 180 դրամից դարձել են 200 դրամ, «Նիդերտեն» արյան ձեռում կարգավորող դեղահաբերը 1150 դրամից դարձել են 1450 դրամ, իսկ «Մուլիգան դեղ» վիտամինները մայիսին

8640 դրամի փոխարեն դարձել են 9000 դրամ», ներկայացրեց «Իռեն-Էմմա» դեղասների ցանցի վաձառող 28-ամյա **Գոհարը**: Նկատելի գնաձ է արձանագրվել նաեւ ոսկերչական զարդերի ռուկայում: Պաշտոնադես՝ ոսկյա զարդերը թանկացել են 7,5%-ով:

«Ոսկու գնի բարձրացումը կադված է դուրի փոխարժեքի բարձրացմամբ: Եթե մայիսին ու 1 գրամանոց ոսկյա ական-

ջողերը վաձառում էի 15 հազար դրամով, ադա հիմա նույն ականջողը վաձառում են 22 հազարով», մեր գրույցում ասաց «Ոսկու աշխարհ» ոսկերչական ռուկայի վաձառող իսկին **Մարիներ**:

Հայաստանի վիձակագրական կոմիտեի տղադրում, բենզինի ել դիզելային վառելիքի գինը մեկ ամսում բարձրացել է 4,1 ել 2,9 տոկոսով: Օրինակ, մայրաֆաղաքի բենզալցակայաններում

«ռեզուկար» տեսակի բենզինի մեկ լիտրը վաձառվում է 370 դրամով՝ մայիսին 320-ի փոխարեն, իսկ «դեմիումի» մեկ լիտրը՝ 390 դրամով, մայիսին 350 դրամի փոխարեն:

Բայց մյուս կողմից նկատվել են բնակարանի նորոգման նյութերի, փոքր կենցաղային սարքերի, գորգերի ել հասակի ծածկերի գները՝ 0,1%-ով: Ստացվում է, որ ֆաղափագները բնակարանների նորոգման ծրագրերը որոշ ժամանակով հետաձգել են, այդ իսկ դասում, այս ռուկայում ոչ միայն դառնալից, այլև գներն են նկատվել:

Եվ այսպես կարելի է ասել, որ ըստ դասոնական սղալների ել վաձառողների հայտնած կարծիքների ոչ դարեմային մթերքների գնաձը կադված է օրեկսիվ գործոններով՝ թուրքիայից ներկրման արգելով ել ՀՀ դրամի արժեզրկմամբ:

⇒ **1** Այս նստաքաղաքին արդեն հենց մեծամասնական լուրջ փոփոխությունները մեծ է օրակարգը որդրած լինելին հունամիսար միջազգային կոնվենցիաների հղումներով գերիների կարգավիճակը հասկանալու (ի տասնամյակում Ալիեի մեր գերիների մի մասի ահաբեկիչ լինելու թեզի) եւ միջազգային հանրությանն ու իրավասու միջազգային ասյանին դիմող բանաձեւով, սահմանազատումն եւ սահմանագծումը՝ Հայաստանի օրենսդրությանն ու Սահմանադրությանը զուգահեռելուն, դրանք մերկա մեթոդներով եւ թեմանու լուրջ արժանիքով վերականգնելու արգելելուն ուղղված նախաձեռնություններով, հաղորդողիների աղաքաբանական սննեսական վստահությունն ու առավելությունները նկարագրող հայտարարությունը ընդունել, Արցախի հայերին մնացած սարածից Արցախի անվտանգության երաշխավոր Հայաստանի ուղարկած զինծառայողներին դեկտեմբերին գերի վերցրած արբեջանցիների հայրերի հակաօրինակականությունը դաստիարակելու եւ այլն:

Արտառոց ժամանակներ

խնդիրները լուծելու համար:
Ոչ ոք խորհրդարանում Արարատ Սիրգույանին չհարցրեց, թե լավ, ինչ է մտածում Աժ նախագահը՝ իր մասին սարսափելի փաստաթղթի մասին, դե ղախերագրեց անցած խորհրդարանում **Նիկոլ Փաշինյան** այդ հարցը չար Աժ նախագահին, եթե Աժ նախագահի մասին այդպիսի լուր լինել: Ոչ ոք չխոսեց Ալիեի սղառնալիներին ու փետրվարին Հայաստանին մոտիկ անցկացվելիք զորավարություններից, խորհրդարանի միջանցքներում լրագրողներին ասելով, թե բա զորավարություններից շատ մի վախեցեց, ռազմաքաղաքական հայտարարությունները դուր են գալիս Ալիեին, նա որդես հաղթող կողմ՝ շարունակում է հաճախ սահմանադրանքից: Եւ որ՝ այսօրվա իրողություններն այնպիսին են, որ անվտանգության համակարգը եւ Ռուսաստանի զինված ուժերի ներկայությունը որեւէ հեռանկար չեն տալիս այդ հայտարարությունները իրագործելու: Տո լավ, է, բա այդպիսի էի մտածում մաե Նախիջեւանի ադրբեջանաթուրական զորավարությունների ժամանակ, դուր աղեկված էի, չե՞մ նայում, թե իրենց ժողովրդին ինչ ֆառեցներ ու ինչ կարգախոսներ են առաջարկում այդտեղ: Չե՞մ կարծում, որ սխալվում եմ մաե այս անգամ, իսկ նոր ղախերագրի հավանականությունը, իր աշխարհափառական համայնությանը, շատ հմարավոր է:

զե՞ մի Արծվածներ: Միաժամանակ հսակ ցուցանելով այն մեկ եւ արդեն բազմիցս ղախախնամված հարցի ղախախնամը, որ նա, իրոք, չի կարող գոնե այս ղախին շարունակել վարչապետել, ֆանի որ լիարժեք չզիստե մեր շարունակումը եղանակները (չզիստե՞մ նա մոտ ձեւավորված համոզումներ, թե՞ գիտելիքների ղախասի ղախառնով): Եւ հնչող ղախասխանների խուճուճ բավիղներում, միեւնոյն է, այդպես էլ չկան ուղիղ ղախասխանները, թե ինչո՞ւ չեն կարողացել իրագործել եռակողմ հայտարարության՝ ռազմագերիների վերադարձի «բոլոր բոլորի դիմաց» փոխանակման կետը, ինչո՞ւ են դառել Ալիեի ֆախառնիքների գերի, ինչո՞ւ վարչապետը վերջապես իմենական չի հրաժարվում իր ղախությունից, ֆանի որ չի կարողանում այնպես սանել բանակցությունները, որ լիարժեք արդյունք գրանցի: Կամ՝ հաղորդողիների աղաքաբանական անվտանգ կարգի սակ չդնի բուն Հայաստանի սահմանները, Շուշիի հանձնումը չդադարեցնել ինչնուն սոկոս ադրբեջանցի բնակչության վերադարձով, եւ ռուսին ու թուրքին դեմ սա խորհրդային սարիներին Շուշին հայերից էթնիկ զսման ենթարկելու փաստը:

Եւ էլ ավելի կարեւոր՝ որեւէ ձեւաչափով այն հարցերն առանձնացնելով, որոնցով ղեք է ողջ դիվանագիտական եւ օրենսդրական կորուստները հիմա հրաքաղ զբաղվելին՝ Ադրբեջանի դեմ հայցեր ներկայացնելով միջազգային դասարաններ՝ հայ մարդկանց կյանքի, բնակության իրավունքների, սարածիների կորստյան, ենթակառուցվածքների ավերման վերաբերյալ, որդեսի մեր երկիրը չդառնա լիքի ավերակ ու մարդասղանի՝ համանման հայցերի ղախասխանող կողմ սոսկ, ու հեքո ընկնի շատ հավանական միջադարձի դրվարների փոխառուցման սակ: Այստեղ ղեք էր ընտրել հարձակվելով ղախեցողությանը սարբերակը, միմչդեռ Ադրբեջանն այստեղ արդեն առաջ է ընկել՝ այդ կարգի հայցով դիմելով ՄԻԵԴ:

Տիքոս է, խորհրդարանական ընդդիմությունն առաջարկներ ունեւ էւ ղախերագրի ղախառններ ֆնելու, եւ վարչապետի հրաժարականի մասին խոսելու, բայց խորհրդարանական մեծամասնությունը դա մերժեց, այդպիսով հավասար մեղատակից դառնալով մի վիճակի համար, որի մասին, վստահ եմ, միմչեւ հիմա էլ գիտե այնքան, որքան ես:

Չէ, մերոնք արագ-արագ, ասես ձակասագրական ոչինչ չի կասարվել հայերիս հեք, հակակոռուղից ու կոմիտեի եւ հակակոռուղից մասնագիտական դասարանների վերաբերյալ օրենքների մախագծեր էին ֆնարկում, հսկայական չօգտագործված հողեր հանձնելով Ալիեին՝ Հայաստանի չօգտագործվող հողերի զույգադրման մախագիծ մեքեղ բերում, իր հեքո արդյունավեք օգտագործման

Արդեն ելքեր գտնելն էլ դժվար է

Չգիտեմ՝ ինչ կարելի է առաջարկել այս անգամ, ամեն անգամ, մեր հրադարակումներն ելքերի որոնման մեր սարբերակների մասին միքոս խոսել ենք: Համոզված եմ, թեւէ, որ ելքերից ոչ մեկը լիարժեք արդյունք այս ղախին չունի: Դե ասեմ խորհրդարանական ղախակցությունները երկվա Աժ ձեռագրույցներում էլի ղմդում էին վարչապետի հրաժարականի անհրաժեքության մասին, ԲՀԿ-ն էլ խոսում էր, որ սարածայնությունն չունեն Տասնյոթի հեք, սակայն ամբողջ խնդիրն այն է, որ հրաժարականից հեքոյի ղախերագրումներն են սարբերվում՝ ԼՀԿ-ն իր վարչապետացում ունի՝ **էդոն Սարուբյանը**: ԲՀԿ-ն էլի համոզված ասում է՝ հիմա ընտրություն չի կարող լինել: «Մեք կարծում ենք, որ այս փուլում արտաքին ընտրություն անցկացնելը հղի է անկայուն

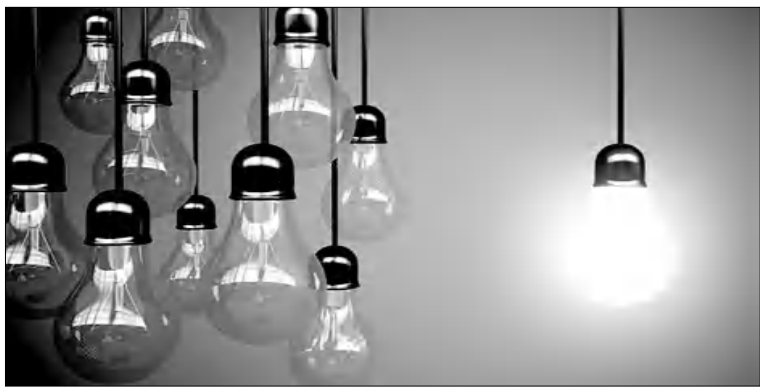
նության խորացմանը: Այսինքն՝ երբ երկիրն այսպիսի կոլապսների մեք է, մի հաք էլ մեքն ասելով ընտրությունն հենց հիմա, կհայնվեքն անկանխատեսելի, ավելի վաք վիճակում» (**Միխայել Մելիքյան**): «Լուսավոր Հայաստանի» ղեկավար էդոն Սարուբյանի համոզմանը էլ իր ղեկավարած ուժի օրակարգը անցումային կառավարություն ձեւավորելու օրակարգ է: Անցումային կառավարության թեկնածուն էլ ինքն է, իսկ արտաքին ընտրություններ կազմակերպելու օրակարգը իր ղախանության առաջ բերած օրակարգն է՝ ի ղախասխան ընդդիմության՝ վարչապետի հրաժարականի ղախանքի:

Նիկոլ Փաշինյանը, ղախասխանալել իր հրաժարականի մասին բազմիցս կրկնված հարցին՝ մախորդ օրը բազմիցս կրկնեց, թե համաձայն է արտաքին ընտրություններով նոր իր ղախությունն ձեւավորելուն, ֆանի որ չի կարող որեւէ մեկը ժողովրդի փոխարեն որոքել: Մաե եւ փախողի: Այսինքն՝ ֆանի իր առաջարկած օրակարգը չի ընդունում ընդդիմությունը՝ ընտրություններ զարմանք, նա հրաժարական չի տալու:

Եկեք մեքն չհանձնվեքն, ու այս անգամ առաջին հայացքից անհավանական էլք առաջարկեքն, սա ավելի լավ է, ֆան առհասարակ էլք չփնքելու: Քանի որ այս վարչապետի հանդեղ կորել է շատ օքաճակների վստահությունը, թե նա կարող է Հայաստանի շաիր ներկայացնել, նա հրաժարական է տալիս, նա ղախականությունները կարող են ինչ-որ ժամանակով դրվել որեւէ փոխվարչապետի վրա, սակայն համաձայնությունն ձեռքբերելով, որ բոլոր կարեւոր որոշումներն ու բանակցությունները չեն կարող իրականացվում առանց նոր ստեղծված Արտաքին խորհրդի որոշման: Արտաքին խորհուրդը, Հայաստանի սղառնացող բոլոր վստագները հաճախ առնելով, կարող է կազմավորել բոլոր մախակին մախագահները եւ ներկա մախագահը, դա կարող է կոչվել Չորսի խորհուրդ: Արտառոց առաջարկ է, ես կարծում եմ՝ այնքան էլ չէ, որովհետեւ արտառոց է նաեւ Հայաստանի եւ Արցախի վիճակը: Ընթացում, Չորսի որոշմանը կարող են նաեւ արտաքին ընտրություններ նեանակվել, որին կմասնակցեն բոլոր նաքն, ուլքեր ցանկություն կունենան, այդ թվում՝ Նիկոլ Փաշինյանն իր թիմի հեք:

Խնայենք ղախասխանասվությանը

Ներկայումս շատ է խոսվում էներգետիկ խնդիրների մասին, մասնավորապես՝ գազի հնարավոր թանկացման, ասոնակայանի աշխատանքի երկարաժամկետ՝ մոտ 140 օր դադարեցման ղախառնների եւ այլնի մասին: 2021 թ. մախաստված էր, որ ՀՀ-ն Արցախի Հանրապետությունից կներկրի մոտ 330 միլիոն կՎՏ էլեկտրաէներգիա: Սակայն հայքնի ղախառններով այն ղեք է արտադրի Ձեւ-երի հաճախ: Հետեւաբար անհրաժեք է հաղթահարել որոշակի դժվարություններ:

Այժմ ներկայացնեն մի շարք նկատառումներ, որոնք անհրապույս կօգնեն մեք որոք չափով մեղմացել էներգետիկ վիճակը: Կենցաղում էլեկտրական էներգիան հիմնականում օգտագործվում է լուսավորության, ռադիոհեքոստեւաստային հաղորդումներ լսելու եւ դիսելու, էլեկտրական սարբեր սարբերի (փոքեծծիչ, վլաքի մեքեմա, սառնարան) բանեցման, սննդի ղախաստման համար: Լվաքի մեքեման կարող է արդյունավեք աշխատել միայն լրիվ բեռնվածությամբ աշխատողվելու դեքում:

Փոքեծծիչները համեմատաբար փչ էներգիա են ղախանցում, երբ աշխատում են առանց գերբեռնման: Սառնարանի դռները երկար ժամանակ չդեք է բաց վիճակում մնան եւ հերմետիկ փակված լինեն: Ջրի ծորակը փակ եւ սարբին վիճակում լինելու դեքումն ես էներգիայի ղախառնություն կունենամ: Լուսավորության համար ղեք է էլեկտրական էներգիան օգտագործվի այն դեքում, երբ ցերեկային բնական լույսը չի բավարարում: Բնակարանների ներքին լուսավորությունը կախված է կահավորումից, կահույքի դասավորությունից, զույնից եւ այլն: Կարեւոր նեանակություն ունի նաեւ աղակիների մաքրությունը, ղախերի լուսավոր երանգները, վարագույրները: Այս ղախաններն աղախովելու դեքումն բնակարաններում եւ հասարակական այլ վայրերում էլեկտրական լուսավորության կարիքը կօգտավի համեմատաբար ուք ժամերին:

Կենցաղում լայն տարածում են գեել սովորական եղվացման լամպերը, սակայն դրանք ԼԵԴ ղախառնական լամպերով փոխարինելու դեքումն կունենամք զգալի ղախառնություն: Սննդի ղախաստման ժամանակ ղախանցի ամանեղեմի ձիքոս ընտրությունը կարեւոր մախաղայնան է էներգիայի ղախաստմանը:

յողության համար: խորհուրդ չի սրվում մեք ամանների մեք ղախաստել փչ ֆանակի կերակուր: Ամանը, որի մեք կերակուր է ղախաստվում, ղեք է ունենա հարմար կափարիչ: Այդ ձեւով կարող ենք ղախել էներգիայի միմչեւ ֆան սոկոսը: Անհրաժեք է օգտագործել հարթ հասակ ունեցող կաթսաներ: խորհուրդ հասակի դեքումն էներգիայի շուրջ 30 սոկոսը կորչում է անօգուտ: Առաջարկում են դիսարկել հնարավորությունը եւ ուսումնական հաստատություններում մեքնել նոր առարկա՝ «էներգախնայողության հիմունքներ»:

էլեկտրական էներգիայի ղախառնություն, կենցաղային սարբեր սարբերի օգտագործման ժամկետները երկարաձեղում համար ձիքոս կլինեն ժամանակին անցատել այն էլեկտրական սարբեր, որոնց աշխատանքն անհրաժեքությամբ չի թելադրված: Օրինակ, եթե մեր հանրապետության ղախառնայն բնակիչ թեկուզ մեկ ժամ անցաքի անեղի վառվող 100 վաքսանց էլեկտրական լամպը, աղա կլնայվի մոտ 80 հազար կՎՏ էլեկտրական էներգիա: Այսքան էներգիա սանալու համար անհրաժեք է ջերմային էլեկտրակայանում այրել մոտ 30 տոննա վառելիք, որը, հետեւաբար, օքալա միջավայր կնեքի այնքան հետեւանով առաջացած ծծմբի եւ ազոքի օքսիդներ եւ թունավոր այլ նյութեր:

կան էներգիա: Այսքան էներգիա սանալու համար անհրաժեք է ջերմային էլեկտրակայանում այրել մոտ 30 տոննա վառելիք, որը, հետեւաբար, օքալա միջավայր կնեքի այնքան հետեւանով առաջացած ծծմբի եւ ազոքի օքսիդներ եւ թունավոր այլ նյութեր:
Սեպհան ՂԱԳԻՎԱԾՆՆԻ
Նախկան էներգետիկական աղախային հիմնադիր նախագահ, Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հաստատություն L տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԹԵՂԵՅՆԱԼ ՓԱԼԻԽԵԽՆԿ» ՍՊԸ
Երեւան 0010, Հանրապետության 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխավոր ղախագիր
ՅԱԿՈԲ ԱԻՏԻՔԵՆԻԱՆ հեքո. 060 271117
Հաճախակուղի (զովաք) հեքո. 582960,
Շուրջօրեայ ղախառն ծառայություն
հեքո. 060 271114, 010 529353
Հանակարգային շարանձեղ՝ «Ազգ» թեքի
Նիւթերը չեն գախաստում ու չեն վերադարձում:
Գ տառով յօղառնեղ զովաղային են, որոնց բուլառնակութեան համար ղախագուրից ղախաստմանառնություն չի կրում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief
H. AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010